

Міністерство освіти та науки України
Харківський національний педагогічний університет імені
Г. С. Сковороди
Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення педагогічної практики для здобувачів вищої
освіти першого (бакалаврського) рівня 3 та 4 року навчання

Міністерство освіти та науки України
Харківський національний педагогічний університет імені
Г. С. Сковороди
Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
до проведення педагогічної практики для здобувачів вищої
освіти першого (бакалаврського) рівня 3 та 4 року навчання

УДК 371
М - 54

Рецензенти:

Желанова В. В. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка;

Жерновникова О. А. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри математики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

Рекомендовано до друку редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди протокол №4 від 10 травня 2019 року

Авторський колектив: Балацінова А. Д., Башкір О. І., Васильєва С. О., Гуріна В. О., Дейниченко Г. В., Зеленська Л. Д., Золотухіна С. Т., Кабанська Г. А., Калашнікова Л. М., Кін О. М., Лазарева О. М., Пісоцька М. Е., Попова О. В., Рибалко Л. С., Рогова Т. В., Собченко Т. М., Твердохліб Т. С., Ткачова Н. О., Трубавіна І. М., Цапко А. М.

М - 54   **Методичні рекомендації до проведення педагогічної практики для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 3 та 4 року навчання / за ред. С. Т. Золотухіної. Харків : Планета-Принт, 2019. 44 с.**

Методичні рекомендації висвітлюють питання організації та проведення педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 3 та 4 року навчання закладів вищої педагогічної освіти. У посібнику розкрито мету, основні завдання та зміст педагогічної практики, особливості її проходження в основній і старшій школі, уміщено перелік інформаційних джерел, на які можна спиратися в процесі виконання завдань практики, зразки оформлення документації практики та виконання завдань.

ISBN 978-617-7751-34-1

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти II ступеня» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу	5
2. Програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти III ступеня» для здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу	10
3. Рекомендації на допомогу студентам - практикантам.....	18
3.1. Рекомендації на допомогу здійснення аналізу виховної роботи ЗЗСО чи плану роботи класного керівника.....	18
3.2. Загальна схема аналізу виховного заходу.....	20
3.3. Рекомендації до написання психолого-педагогічної характеристики здобувача освіти в ЗЗСО.....	21
3.4. Рекомендації до написання психолого-педагогічної характеристики класу.....	25
4. Додаткова навчально-методична інформація з виховної роботи у сучасних ЗЗСО.....	27
4.1. Сучасні форми виховної роботи із здобувачами освіти в ЗЗСО II та III ступенів.....	27
4.2. Зміст, форми й методи роботи класного керівника з батьками учнів.....	30
4.3. Напрями виховної роботи ЗЗСО на прикладі ХЛ № 89 (на основі звіту про виконання річного плану роботи ЗЗСО).....	32
Додатки.....	40
Додаток 1. Структура індивідуального плану роботи студента-практиканта.....	40
Додаток 2. Вимоги до оформлення щоденника психолого-педагогічних спостережень.....	40
Додаток 3. Титульний аркуш залікового виховного заходу (зразок).....	42
Додаток 4. Схема підготовки та сценарій виховного заходу.....	42
Додаток 5. Зразок оформлення протоколу обговорення залікового виховного заходу.....	43
Додаток 6. Зразок оформлення титульного аркуша звітної документації.....	44

Вступ

Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) II та III ступенів є складником програми підготовки вчителя в педагогічних університетах, навчальною дисципліною, результати якої аналізуються й підсумовуються, оцінка заноситься у відомість, залікову книжку, у додаток до диплому.

Педагогічна практика студентів ґрунтується на діяльнісному, компетентнісному, системному, акмеологічному підходах, які забезпечують формування в них професійних і загальних компетентностей, педагогічних якостей, позитивну мотивацію до оволодіння майбутньою професією. Завданнями практики передбачається застосування студентами набутих знань і вмінь під час аудиторних занять у безпосередній практичній діяльності.

Практика є самостійним видом діяльності для студента й передбачає його особисте виконання кожного завдання, складання документації. Практикою передбачено консультації методистів індивідуального й групового характеру (на школу), постійне перебування студентів у ЗЗСО на час практики під керівництвом призначених методистів з боку університету та школи. Студенти не замінюють учителя та класного керівника в школі, а працюють з ними на їхньому робочому місці над виконанням прописаних завдань.

Практика в ЗЗСО II та III ступенів проводиться після безперервної педагогічної практики, коли студенти вже ознайомлені зі школою, системою її роботи, методикою й стилем роботи вчителя, класного керівника, їхньою педагогічною технікою й майстерністю, стилями педагогічного спілкування, шляхами їх удосконалення. Студенти вже розуміють роль вчителя в освітньому процесі, систему роботи закладу освіти, знають теорію та практику навчання та виховання, основи педагогічної майстерності і педагогічної техніки вчителя, школознавство, методики викладання навчальних дисциплін тощо. Вони переходять до активної участі в освітньому процесі, починають формувати власний стиль педагогічної діяльності і застосовувати набуті знання на практиці з дітьми.

Зазначимо, що всі загальні питання організації, проведення й підбиття підсумків педагогічної практики студентів у ЗЗСО регламентуються «Положенням про проведення практик студентів ХНПУ імені Г. С. Сковороди» від 14 грудня 2017 р.

1. Програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти II ступеня» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня III курсу

Програма нормативної практики «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти II ступеня» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта. **Предмет** педагогічної практики – організація освітнього процесу в ЗЗСО II ступеня, педагогічна майстерність учителя. **Міждисциплінарні зв'язки** – загальна педагогіка, основи педагогічної майстерності, методика викладання навчального предмета (за предметною спеціальністю студента), загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія. **Метою** педагогічної практики є оволодіння студентами сучасними формами й методами педагогічної діяльності в ЗЗСО освіти II ступеня; формування в них професійно значущих особистісних якостей, умінь і навичок, необхідних для самостійного вирішення педагогічних завдань в умовах реального освітнього процесу; виховання в майбутніх педагогів потреби в систематичному професійному самовдосконаленні.

Основними **завданнями** педагогічної практики є такі: ознайомлення з особливостями організації освітнього процесу в ЗЗСО II ступеня; закріплення й поглиблення теоретичних знань з психолого-педагогічних і фахових дисциплін, застосування їх у розв'язанні конкретних навчально-виховних завдань; вивчення педагогічного досвіду кращих учителів баз практики; формування в студентів умінь і навичок самостійного планування, організації, проведення навчально-виховної роботи з урахуванням вікових й індивідуальних особливостей учнів; розвиток уміння здійснювати аналіз і самоаналіз педагогічної діяльності.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні

знати нормативно-правові основи роботи ЗЗСО, учителя-предметника, класного керівника; специфіку освітнього процесу в основній школі (5–9 класи); зміст, форми, методи роботи вчителя-предметника; методiku організації та проведення уроків різних типів, позакласних заходів з фахового предмету; мету, зміст і форми роботи класного керівника за різними напрямками виховної діяльності; методiku організації та проведення різноманітних виховних заходів; особливості планування роботи вчителя-предметника, класного керівника; особливості вікового розвитку підлітків; особливості організації учнівського самоврядування; форми та методи роботи з батьками; основні етичні правила взаємостосунків між суб'єктами освітнього процесу;

вміти планувати свою професійну діяльність як учитель-предметник і класний керівник; організовувати виконання розробленого плану; готувати й проводити уроки різних типів, позакласні заходи з предмета відповідно до сучасних вимог методичної науки; оцінювати знання й уміння здобувачів освіти відповідно до вимог нормативних документів; працювати з навчально-методичною літературою; забезпечувати єдність колективних, групових й

індивідуальних форм виховної роботи; готувати й проводити різноманітні виховні заходи; вести цілеспрямоване педагогічне спостереження, аналізувати отримані результати; проводити психолого-педагогічну діагностику особистості дитини; здійснювати індивідуальний підхід до дітей з урахуванням віку, характеру, статі дитини; встановлювати педагогічно доцільні стосунки з учнями класу; застосовувати сучасні методики й технології (зокрема інформаційні) для забезпечення якості освітнього процесу; здійснювати профорієнтаційну роботу із здобувачами освіти; аналізувати, критично оцінювати результати власної професійної діяльності; корегувати свою діяльність.

Зміст педагогічної практики за модулями

Модуль 1. Організаційна робота

1.1. *Ознайомлення із завданнями та змістом практики.* Ознайомлення із завданнями та змістом практики, розподілом за базами практики, з керівниками практики, вимогами до оформлення звітної документації під час настановної конференції. Самостійне опрацювання методичних рекомендацій студентами-практикантами.

1.2. *Знайомство з базою практики.* Бесіда з адміністрацією, ознайомлення з матеріалами сайту ЗЗСО для з'ясування історії, традицій, основних завдань і напрямів роботи, режиму роботи та матеріальної бази; кадрового складу педагогічного колективу і контингенту учнів; особливостей організації освітнього процесу (спеціалізація, допрофільна і профільна підготовка учнів, використання інноваційних технологій, авторських програм); напрямів і форм позаурочної роботи (наявність органів учнівського самоврядування, осередків дитячих і юнацьких громадських організацій, гуртків, секцій, творчих колективів). Ознайомлення із Статутом ЗЗСО.

1.3. *Складання й затвердження індивідуального плану роботи студента-практиканта.* Участь у розподілі студентів-практикантів за класами для проведення навчальної та виховної роботи. Знайомство з учителем-предметником з фаху та класним керівником відповідного класу, узгодження графіку роботи на період практики. Складання й затвердження у керівників практики індивідуального плану роботи студента-практиканта.

1.4. *Знайомство з класом, за яким закріплений студент на період практики.* Бесіда з класним керівником й учнями класу, ознайомлення з планом виховної роботи класного керівника з метою з'ясування особливостей класного колективу (контингент учнів, рівень успішності, згуртованість колективу, традиції, коло інтересів); труднощів, проблем у виховній роботі з учнями; змісту та форм роботи з батьками.

1.5. *Підготовка звітної документації з педагогічної практики.* Оформлення звіту про результати педагогічної практики; щоденника педагогічної практики; методичної розробки залікового виховного заходу; психолого-педагогічної характеристики учня; планів-конспектів залікових уроків за фахом студента-практиканта; методичної розробки позаурочного заходу з предмета за фахом студента-практиканта.

1.6. *Захист результатів педагогічної практики.* Підготовка до підсумкової конференції, відповідь на питання, що наведені нижче. Презентація результатів педагогічної практики на підсумковій конференції.

Модуль 3. *Виховна робота*

3.1. *Виконання обов'язків помічника класного керівника.* Допомога класному керівникові в організації роботи учнів, підготовці й проведенні класних виховних годин, позакласних виховних заходів, батьківських зборів тощо.

3.2. *Складання власного плану виховної роботи з класом на місяць.* Вивчення плану виховної роботи класного керівника. Проведення анкетування учнів з питань організації виховної роботи в класі та його аналіз. Розробка власного плану роботи класного керівника на місяць.

3.3. *Відвідування й аналіз загальношкільного / класного виховного заходу.* Відвідування загальношкільного (за планом школи) або класного (за планом класного керівника) виховного заходу. Психолого-педагогічний аналіз відвіданого виховного заходу.

3.4. *Індивідуальна виховна робота з учнями, які проявляють недисциплінованість на уроках.* На основі спостереження за поведінкою учнів на уроках варто виявити учнів, які схильні до порушень дисципліни; характер реакції вчителів на прояви недисциплінованості з боку цих учнів, а також характер відгуку учнів на таку реакцію; причини недисциплінованості учнів; форми індивідуальної роботи з учнями з метою поліпшення їхньої поведінки на уроках.

3.5. *Складання психолого-педагогічної характеристики здобувача освіти в ЗЗСО.* Вибір учня для психолого-педагогічного обстеження. Збір інформації про учня (біографічні дані, стан фізичного розвитку і здоров'я, сімейні обставини, пізнавальна активність, ставлення до колективу учнів, потреби й інтереси, риси характеру тощо) на основі вивчення шкільної документації, психодіагностичних процедур, спостереження за проявами його активності на уроках і перервах, співбесід, а також опитування інших учасників освітнього процесу (однокласників, батьків, учителів, шкільного психолога).

3.6. *Підготовка й проведення залікового виховного заходу.* Визначення теми, розробка плану та сценарію, організація підготовки до проведення виховного заходу. Консультування у методиста з педагогіки та класного керівника. Самостійне проведення залікового виховного заходу. Самоаналіз залікового виховного заходу та його обговорення за участі класного керівника, методиста з педагогіки, студентів-практикантів.

3.7. *Підготовка наочного матеріалу до батьківських зборів (за планом роботи класного керівника).* Збір наочного матеріалу за темою батьківських зборів і його оформлення у вигляді презентації / буклету / колажу / плакату / стіннівки / відеофільму тощо.

3.8. *Робота з професійної орієнтації учнів на педагогічну діяльність.* Розробка й проведення профінформаційного заходу для учнів з урахуванням їх вікових особливостей (гра, бесіда, усний журнал тощо).

Засоби діагностики успішності діяльності студента-практиканта: співбесіда, спостереження, перевірка робочої документації.

Форма підсумкового контролю успішності педагогічної практики: залік (проходить на підсумковій конференції з педагогічної практики).

Питання для обговорення результатів педагогічної практики на підсумковій конференції.

1. Назвати документи, що регламентують виховну роботу класного керівника основної школи.
2. Назвати ефективні методи виховної роботи класного керівника з дітьми девіантної поведінки.
3. Обґрунтувати вибір класним керівником форм виховної роботи з учнями, враховуючи їх інтерес до підготовки й здійснення виховного заходу.
4. Назвати види аналізу плану роботи класного керівника.
5. Схарактеризувати науково-педагогічні методи дослідження педагогічної майстерності учителя.
6. Обґрунтувати вибір методів роботи класного керівника з батьками учнів.
7. Обґрунтувати форми роботи класного керівника, що є найбільш ефективними в основній школі.
8. Виокремити домінуючі форми роботи класного керівника в основній школі.
9. Порівняти домінуючі напрями роботи класного керівника в основній і початковій школах.
10. Розкрити методикау підготовки класного керівника до батьківських зборів в основній школі.
11. Виокремити особливості роботи вчителів і класних керівників з батьками учнів основної школи.
12. Розкрити зміст, форм й методи індивідуальної роботи класного керівника з учнями в основній школі.
13. Назвати вимоги до особистості вчителя основної школи.
14. Назвати способи дотримання дисципліни в основній школі, домінуючий стиль спілкування вчителів з учнями в основній школі.
15. Розкрити роль класного керівника в контексті інклюзивної освіти в основній школі.
16. Дати характеристику новоутворень у школярів підліткового віку. Особливості роботи класного керівника і вчителів з підлітками.
17. Розкрити зміст і напрями виховання учнів основної школи.
18. Перелічити методи вивчення класного колективу.
19. Назвати методи вивчення впливу батьків на учнів основної школи.
20. Назвати основні складові психолого-педагогічної характеристики учня.
21. Назвати критерії аналізу Статуту ЗЗСО, плану роботи класного керівника.
22. Назвати види стилю педагогічного спілкування вчителя, способи їх визначення.

23. Назвати способи дослідження педагогічної майстерності вчителя.

24. Назвати способи формування професійних якостей учителя (обсяг уваги, розподіл уваги, наполегливість, вимогливість та інші).

25. На підставі аналізу спостереження взаємодії педагога з учнями (за період педагогічної практики) назвати прийоми найбільш ефективного виховного впливу учителів на здобувачів освіти.

26. Визначити умови підвищення ефективності проведення профорієнтаційної роботи з учнями.

27. Висловити власне бачення щодо ефективності виховної роботи ЗЗСО, в якому проходили педагогічну практику.

Література:

1. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посібник для студентів пед. навч. закладів. Харків : ОВС, 2002. 400 с.

2. Основні орієнтири виховання учнів 1–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України : затв. наказом МОНМСУ від 31.10.2011 № 1243. URL : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/.

3. Педагогічна майстерність учителя : навч. посібник / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Харків : ОВС, 2006. 224 с.

4. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти : затв. наказом МОНУ від 06.09.2000 № 434 та зареєстр. в Міністерстві юстиції України 26.09.2000 за № 659/4880. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>.

5. Про освіту : Закон від 05.09.2017 № 2145-19. *Законодавство України*. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

6. Твердохліб Т. С. Педагогічна майстерність класного керівника в організації виховної роботи : навч.-метод. посіб. Харків : «Мітра», 2017. 156 с.

7. Трубавіна І. М., Бугаєць Н. А. Теорія та практика взаємодії сім'ї та школи. Харків : ХНПУ, 2001. 119с.

8. Щодо планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти : лист МОНУ від 14.08.2008 № 1/9-520. URL : http://education.km.ua/?dep=page&dep_up=0&dep_cur=143.

Практичні завдання з педагогіки студентам 3 курсу

Студентам пропонуються для виконання такі завдання:

- ✓ проведення, аналіз виховного заходу з учнями;
- ✓ написання психолого-педагогічної характеристики учня на основі його вивчення;
- ✓ ведення щоденника педагогічних спостережень;
- ✓ здійснення профорієнтаційної роботи з учнями;
- ✓ аналіз плану роботи класного керівника;
- ✓ написання звіту з педагогічної практики.

Перелік звітної документації для студентів 3 курсу

1. Характеристика студента-практиканта з рекомендованою оцінкою за 100-бальною шкалою за проходження педагогічної практики (підписується

директором ЗЗСО, заступником директора з навчально-виховної роботи, учителем-предметником, класним керівником).

Увага! Характеристика студента-практиканта завіряється гербовою печаткою ЗЗСО.

2. Звіт студента-практиканта про результати педагогічної практики, складений на основі індивідуального плану роботи (підписується студентом-практикантом).

3. Індивідуальний план роботи студента-практиканта (завіряється методистом з предмета й методистом з педагогіки).

4. Щоденник педагогічної практики (підписується студентом-практикантом, методистом з предмету й методистом з педагогіки).

5. Психолого-педагогічна характеристика учня (підписується студентом-практикантом, класним керівником, методистом з педагогіки).

6. Методична розробка залікового виховного заходу (погоджується з методистом з педагогіки та класним керівником, підписується студентом-практикантом) та протокол обговорення залікового виховного заходу.

4. Програма навчальної дисципліни «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти III ступеня» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу

Програма «Педагогічна практика в закладах загальної середньої освіти III ступеня» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, ступеня вищої освіти «бакалавр», галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта. **Предмет** педагогічної практики – організація освітнього процесу в ЗЗСО III ступеня, теорія й методика виховної роботи, профорієнтаційна робота, педагогічна майстерність учителя старшої школи. **Міждисциплінарні зв'язки** – загальна педагогіка, основи педагогічної майстерності, методика викладання навчальних предметів у старших класах (за предметною спеціалізацією студента), загальна психологія, вікова психологія, педагогічна психологія. **Метою** педагогічної практики є вдосконалення й поглиблення професійної компетентності бакалаврів, а саме: уміння проводити фахові навчальні заняття, виховні заходи із здобувачами освіти в ЗЗСО III ступеня; використовувати різноманітні технології й методики викладання навчальних предметів у класах з вивченням окремих предметів на професійному рівні; застосовувати новітні науково-технічні досягнення на різних рівнях їх вивчення та здійснення виховання учнів; на основі вивчених курсів «Педагогіка» та модуля «Основи педагогічної майстерності» продовжити ознайомлення з системою виховної діяльності ЗЗСО, розвивати вміння проведення різноманітних форм виховної роботи.

Основними **завданнями** практики є ознайомлення зі структурою й особливостями функціонування ЗЗСО III ступеня, їхнім матеріально-технічним забезпеченням; ознайомлення з педагогічним досвідом учителів і класних

керівників; удосконалення й поглиблення знань і вмінь з навчальних предметів за фахом підготовки, оволодіння методикою їх викладання; ознайомлення з роботою класного керівника, організація та проведення виховної роботи в закріпленому класі; проведення профорієнтаційної роботи в старших класах (10 – 11/12 класи); оволодіння методиками вивчення класного колективу.

Згідно з **вимогами освітньо-професійної програми** студенти повинні:

знати систему виховної роботи в ЗЗСО III ступеня, методику проведення виховних заходів, роботу з неупорядкованими сім'ями, систему методичної роботи школи, зміст, методи й форми роботи, планування роботи класного керівника в старшій школі, особливості роботи з учнівським колективом класу старшої школі, методику вивчення класного колективу, систему профорієнтації зі старшокласниками, методи й форми такої роботи, сутність і прийоми педагогічної майстерності вчителя зі старшокласниками;

вміти аналізувати та складати план роботи класного керівника, розробляти сценарії виховних заходів для старшокласників, вивчати досвід виховної і методичної роботи ЗЗСО, володіти методиками вивчення класного колективу та складати характеристику класу, виділяти прийоми педагогічної майстерності вчителя на уроці, проводити профорієнтаційні заходи з учнями старших класів, вести щоденник педагогічної практики, аналізувати плани виховної роботи класних керівників.

Зміст педагогічної практики за модулями

Модуль 1. Організаційна робота, Робота із шкільною документацією

Участь у настановній і підсумковій конференціях. Ознайомлення із Статутом ЗЗСО, з річним планом роботи ЗЗСО (розділ «Навчально-виховна робота», підрозділ «Організація виховного процесу»), з планами роботи класних керівників, роботи гуртків і спортивних секцій, шкільними традиціями. Ознайомлення з протоколами шкільних методичних об'єднань класних керівників. Закріплення класу за студентом-практикантом й узгодження його плану роботи з планом виховної роботи класного керівника. Вивчення особового складу обраного класу, рівня успішності школярів.

Ведення документації студента-практиканта

Ведення щоденника педагогічної практики. Накопичення матеріалу та його узагальнення для написання психолого-педагогічної характеристики класу (спостереження, анкетування, вивчення продуктів діяльності, співбесіди). Написання психолого-педагогічної характеристики класу. Оформлення звітної документації. Написання звіту роботи студента-практиканта. Презентація результатів практики на підсумковій конференції. Отримання підсумкової оцінки.

Модуль 2. Виховна робота.

Підготовка та проведення виховних заходів у старшій школі

Ознайомлення із системою виховної роботи в ЗЗСО III ступеня (ліцеї, гімназії). Аналіз Статуту ЗЗСО, річного плану роботи ЗЗСО (розділ «Навчально-виховна робота», підрозділ «Організація виховного процесу»), плану виховної роботи класного керівника закріпленого класу. Підготовка й проведення пробних

виховних заходів, їх самоаналіз. Підготовка й проведення залікових виховних заходів, їх самоаналіз і взаємоаналіз. Обговорення залікового виховного заходу студента-практиканта, складання протоколу обговорення. Відвідування й участь у обговоренні залікових виховних заходів студентів-практикантів. Ознайомлення з результатами участі старшокласників у художній самодіяльності, шкільному самоврядуванні. Розроблення пропозицій щодо залучення старшокласників до виховної роботи в закладі освіти.

Вивчення класного колективу старшої школи

Ознайомлення з громадським самоврядуванням і волонтерським рухом у ЗЗСО. Вивчення міжособистісних стосунків у класі, ступеня згуртованості колективу, виявлення наявних угруповань, лідерів, аутсайдерів за відповідними методиками. Перевірка й консультування щодо написання студентами психолого-педагогічної характеристики класу. Розробка методичних рекомендацій для роботи з неупорядкованими сім'ями на основі бесід із шкільним психологом.

Засоби діагностики успішності діяльності студента-практиканта

Співбесіда, спостереження, перевірка робочої документації.

Форма підсумкового контролю успішності педагогічної практики: залік (проходить на підсумковій конференції з педагогічної практики).

Питання для обговорення результатів педагогічної практики на підсумковій конференції.

1. Схарактеризувати документи, що регламентують виховну роботу класного керівника старшої школи.
2. Назвати ефективні методи вихованої роботи класного керівника з дітьми девіантної поведінки.
3. Обґрунтувати вибір класним керівником форм виховної роботи з учнями, враховуючи їх інтерес.
4. Назвати види аналізу плану роботи класного керівника.
5. Окреслити науково-педагогічні методи дослідження педагогічної майстерності учителя.
6. Обґрунтувати вибір методів роботи класного керівника з батьками учнів старшої школи.
7. Обґрунтувати розбіжність у формах і методах роботи класного керівника в основній і старшій школах.
8. Дати характеристику форм виховної роботи класного керівника, що переважають у старшій школі.
9. Порівняти напрями роботи класного керівника в старшій і основній школах.
10. Розкрити методика підготовки батьківських зборів в старшій школі.
11. Розкрити особливості роботи учителів у класах з вивченням окремих предметів профільного рівню.
12. Дати характеристику індивідуальної роботи класного керівника з учнями старшої школи.
13. Обґрунтувати вимоги до особистості вчителя старшої школи.

14. Розкрити партнерський стиль роботи вчителя з учнями старшої школи.
15. Розкрити зміст індивідуальної роботи класного керівника з учнями старшої школи.
16. Розкрити роль класного керівника в контексті інклюзивної освіти в старшій школі.
17. Дати характеристику новоутворень у старшокласників. Особливості роботи класного керівника і вчителів з дітьми старшого шкільного віку.
18. Розкрити зміст і напрями виховання учнів старшої школи.
19. Перелічити методи вивчення міжособистісних відносин старшокласників, умов для розвитку їхніх лідерських якостей.
20. Назвати методи вивчення впливу батьків на учнів основної школи.
21. Назвати основні складові психолого-педагогічної характеристики класу.
22. Назвати критерії аналізу Статуту ЗЗСО, річного плану роботи ЗЗСО (розділ «Навчально-виховна робота», підрозділ «Організація виховного процесу»), плану роботи класного керівника.
23. Проаналізувати зміст протоколів шкільних методичних об'єднань класних керівників.
24. Назвати способи дослідження педагогічної майстерності вчителя.
25. Назвати способи формування професійних якостей учителя (обсяг уваги, розподіл уваги, наполегливість, вимогливість та інші).
26. На підставі аналізу спостереження взаємодії педагога з учнями (за період педагогічної практики) назвати прийоми найбільш ефективного виховного впливу учителів на здобувачів освіти.
27. Визначити умови підвищення ефективності проведення профорієнтаційної роботи з учнями.
28. Висловити власне бачення щодо ефективності виховної роботи ЗЗСО, в якому проходили педагогічну практику.

Література:

1. Закон України «Про освіту» : від 5 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Кондрашова Л. В., Лаврентьева О. О., Зеленкова Н. І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посіб. Кривий Ріг: КДПУ, 2008. 187 с.
3. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: навч. посіб. для студентів пед. навч. закладів. 2-е вид., випр. і доп. Харків, 2002. 400 с.
4. Основні орієнтири виховання учнів 1 – 11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України: затв. наказом МОНМСУ від 31.10.2011 № 1243. URL : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/24565/.
5. Педагогічна майстерність учителя: навч. посібник / за ред. В. М. Гриньової, С. Т. Золотухіної. Харків, 2006. 224 с.
6. Педагогічна практика «Пробні уроки» : навч.-метод. посіб. / І. С. Руснак, М. Г. Іванчук, Т. Д. Федірчик та ін.; Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. Чернівці, 2006. 159 с.

7. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>

8. Положення про навчальні кабінети загальноосвітніх навчальних закладів: затв. наказом МОНУ від 20.07.2004 № 601 та зареєстр. в Міністерстві юстиції України 09.09.2004 за № 1121/9720. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1121-04>.

9. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Куценко Т. В. Акмеологічні засади професійної самореалізації вчителів у системі методичної роботи загальноосвітніх навчальних закладів : колективна монографія. Харків: вид. група «Основа», 2017. 128 с.

10. Рибалко Л. С., Черновол-Ткаченко Р. І., Кіриченко С. В. Професійна самореалізація вчителів старшої школи в освітній проектній діяльності в контексті Нової української школи : колективна монографія. Харків : Вид. група «Основа», 2018. 144 с.

11. Твердохліб Т. С. Педагогічна майстерність класного керівника в організації виховної роботи : навч.-метод. посіб. Харків : Мітра, 2017. 156 с.

12. Трубавіна І. М., Бугаєць Н. А. Теорія та практика взаємодії сім'ї та школи. Харків : ХНПУ, 2001. 119 с.

13. Щодо планування роботи класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти: лист МОНУ від 14.08.2008 № 1/9-520. URL: http://education.km.ua/?dep=page&dep_up=0&dep_cur=143.

Практичні завдання з педагогіки студентам 4 курсу

Студентам пропонуються для виконання такі завдання:

- ✓ проведення, аналіз виховного заходу з учнями;
- ✓ написання психолого-педагогічної характеристики класу на основі його вивчення;
- ✓ ведення щоденника педагогічних спостережень;
- ✓ здійснення профорієнтаційної роботи з учнями;
- ✓ аналіз плану роботи класного керівника;
- ✓ ознайомлення з планом роботи шкільного методичного об'єднання класних керівників;
- ✓ написання звіту з педагогічної практики.

Перелік звітної документації для студентів 4 курсу

1. Характеристика студента-практиканта з рекомендованою оцінкою за 100-бальною шкалою за проходження педагогічної практики (підписується директором ЗЗСО, заступником директора з навчально-виховної роботи, учителем-предметником, класним керівником).

Увага! Характеристика студента-практиканта завіряється гербовою печаткою ЗЗСО.

2. Звіт студента-практиканта про результати педагогічної практики, складений на основі індивідуального плану роботи (підписується студентом-практикантом).

3. Індивідуальний план роботи студента-практиканта (завіряється методистом з предмета й методистом з педагогіки).

4. Щоденник педагогічної практики (підписується студентом-практикантом, методистом з предмета й методистом з педагогіки).

5. Психолого-педагогічна характеристика класу (підписується студентом-практикантом, класним керівником, методистом з педагогіки).

6. Методична розробка залікового виховного заходу (погоджується з методистом з педагогіки та класним керівником, підписується студентом-практикантом) та протокол обговорення залікового виховного заходу.

Критерії оцінювання практики студентів 3 і 4 курсів з педагогіки:

✓ володіння методами науково-педагогічних досліджень, а саме: спостереження, вивчення продуктів діяльності, бесіди, анкетування, тестування;

✓ підготовка й проведення виховних заходів у класі: підбір теми, складання сценарію, виявлення ініціативності й креативності в ролі вихователя, залучення старшокласників до участі, висновки й пропозиції;

✓ індивідуальна робота зі старшокласниками: виявлення мотивації, ставлення до їхніх проблем, бесіди, профорієнтація, співпраця з ними;

✓ робота з батьками: участь у батьківських зборах, бесіди з батьками, залучення їх до громадського самоврядування;

✓ оформлення документації: написання індивідуального плану, звіту з педпрактики, щоденника психолого-педагогічних спостережень, характеристики на клас;

✓ дисциплінованість і відповідальність: відвідування закладу освіти, виховних заходів, класних зборів, щоденна присутність у закладі освіти, дотримання його режиму й розпорядку, присутність на запланованих виховних заходах, класних зборах, відсутність запізнь, своєчасність оформлення документації, аналіз і відповідальність за власні дії, самокорегування.

Відмінно (90-100 балів), якщо студент-практикант:

▪ володіє методами науково-педагогічних досліджень, постійно використовує їх у виховній роботі, результати їх використання відбиті в записах щоденника психолого-педагогічних спостережень, характеристиці класу, звіті з педпрактики;

▪ здатний до проведення виховних заходів для старшокласників, виявляє ініціативу й креативність у підборі теми, розробленні сценарію, грамотно використовує методи виховання, урізноманітнює форми виховної роботи, враховує вікові особливості старшокласників і специфіку старшої школи, про високий рівень свідчать сценарії виховних заходів, протоколи їх обговорення, характеристика на студента-практиканта, позитивні враження старшокласників і схвалення методиста з виховної роботи та класного керівника;

▪ позитивно ставиться до старшокласників, їхніх потреб у професійному самовизначенні, орієнтує на самовиховання й самоосвіту, будує дружні стосунки в педагогічному колективі, його поважають старшокласники й позитивно відгукуються вчителі й класний керівник;

▪ активно бере участь у батьківських зборах, бесідах з батьками, залучає їх до громадського самоврядування, презентує цікаву інформацію з теорії

сімейного виховання, отримує високу оцінку батьків і старшокласників, класного керівника;

- оформляє документацію відповідно до прописаних вимог, помилок не допускає, своєчасно подає на перевірку відповідну документацію;

- постійно відвідує заклад освіти, виховні заходи, класні збори, постійно дотримується режиму й розпорядку закладу освіти, завжди відповідально ставиться до своїх дій, вчинків, аналізує та коригує, робить нотатки в щоденнику, педагогічний колектив і методисти мають гарну думку про нього.

Добре (74-89 балів), якщо студент-практикант:

- володіє методами науково-педагогічних досліджень, однак не завжди використовує їх у виховній роботі, результати їх використання недостатньо відображені в записах щоденника психолого-педагогічних спостережень, характеристиці класу, звіті з педпрактики;

- здатний до проведення виховних заходів для старшокласників, недостатньо виявляє ініціативу й креативність у підборі теми, розробленні сценарію, нерідко користується готовими розробками виховних заходів, не завжди доцільно використовує методи виховання, дотримується прийнятих у класі форм виховної роботи, враховує вікові особливості старшокласників і специфіку старшої школи, про достатній рівень свідчать сценарії виховних заходів, однак існують незначні помилки, протоколи їх обговорення, характеристика студента-практиканта;

- позитивно ставиться до старшокласників, їхніх потреб у професійному самовизначенні, орієнтує на самовиховання й самоосвіту за умови нагадування методистом, намагається будувати дружні стосунки в педагогічному колективі, однак це йому не завжди вдається;

- за вимогами бере участь у батьківських зборах, бесідах з батьками, залучає їх до громадського самоврядування, презентує цікаву інформацію з теорії сімейного виховання, отримує позитивну оцінку батьків і старшокласників, класного керівника;

- оформляє документацію відповідно до прописаних вимог, допускає незначні помилки, своєчасно подає на перевірку відповідну документацію;

- відвідує заклад освіти, виховні заходи, класні збори, дотримується режиму й розпорядку закладу освіти, однак є пропуски у відвідуванні без поважних причин, деякі запізнення, поодинокі випадки безвідповідального ставлення до своїх дій, вчинків, несистематично їх аналізує та корегує.

Задовільно (60-73 бали), якщо студент-практикант:

- володіє деякими методами науково-педагогічних досліджень, відчуває труднощі у використанні їх у виховній роботі, результати їх використання відображені в поодиноких записах щоденника психолого-педагогічних спостережень, характеристиці класу, звіті з педпрактики;

- здатний до проведення виховних заходів для старшокласників, однак не виявляє ініціативу й креативність у підборі теми, розробленні сценарію, утруднюється у використанні методів виховання, користується лише готовими розробками виховних заходів, не орієнтується у формах виховної роботи, лише

при нагадуванні враховує вікові особливості старшокласників і специфіку старшої школи, про низький рівень проходження практики свідчать сценарії виховних заходів з помилками, протоколи їх обговорення, характеристика на студента-практиканта;

- позитивно ставиться до старшокласників, при нагадуванні методиста намагається зрозуміти їхні потреби в професійному самовизначенні, байдуже ставиться до їхнього самовиховання й самоосвіти, стосунків у педагогічному колективі;

- іноді бере участь у батьківських зборах, бесідах з батьками, не виявляє ініціативи в залученні їх до громадського самоврядування, не володіє інформацією з теорії сімейного виховання;

- допускає безліч помилок в оформленні документації, що не відповідає вимогам, своєчасно не подає на перевірку відповідну документацію;

- без поважних причин пропускає заклад освіти, виховні заходи, класні збори, не дотримується режиму й розпорядку закладу освіти, безвідповідально ставиться до своїх дій, вчинків, байдуже ставиться до їх аналізу та корегування.

Незадовільно (1–59 балів) – завдання педагогічної практики виконані менше ніж на 50 %.

Особливості проходження педагогічної практики у старшій школі

Особливості проходження практики студентами в старшій школі ми пов'язуємо з таким:

- уже наявним досвідом практичної діяльності в студентів у дитячих оздоровчих таборах (3 курс), навчальною педагогічною практикою на 3 курсі в школі II ступеня, що вимагає ускладнення завдань на основі концентризму навчальних програм й орієнтації навчання студентів на зони перспективного розвитку – педагогічної діяльності з дітьми будь-якого шкільного віку;

- віковими особливостями учнів школи III ступеня, для яких новоутвореннями юнацького віку є саморефлексія, усвідомлення власної індивідуальності, поява власних життєвих планів, готовність до самовизначення, свідомої побудови власного життя, поступове входження в усі сфери життя людини. Старшокласники обирають уже власний життєвий шлях, професію, стиль і місце в житті, орієнтовані на створення сім'ї. Провідною діяльністю цього віку є навчально-професійна діяльність, професійне самовизначення, що пов'язуємо з профільною освітою школярів цього віку. Це зумовлює утруднення й посилення уваги під час вибору форм і тем виховних заходів. Попередня ж практика студентів була орієнтована на підлітків, для яких провідною діяльністю було спілкування з однолітками та засвоєння в його процесі норм і правил поведінки суспільного життя. Тобто спілкування з дітьми юнацького віку повинно вже бути з орієнтацією на професію, її вибір і підготовку до дорослого життя і відповідальності. Якщо новоутвореннями підлітків є почуття дорослості, схильність до рефлексії, цікавість до протилежної статі, статеве дозрівання, розвиток самоаналізу, вольових якостей, потреба в самовдосконаленні й самоутвердженні, у діяльності, яка має особистісний сенс, самовизначення, підвищена збудженість, часта зміна настрою, - то саме ці аспекти мають бути

враховані студентом-практикантом як такі, на що треба спиратися як на переважно сформовані, усе існуючі новоутворення й апелювати до них під час виховної роботи та спілкування з учнями старшої школи, роботи з класним колективом у напрямі його вивчення та згуртування. Це є зона актуального розвитку учнів як база для виховної роботи та спілкування зі старшокласниками.

- тим, що студенти теж юнацького віку, отже, мають такі ж новоутворення, як і старшокласники, спільні інтереси, проходять професійне самовизначення та вибір життєвого шляху, стилю життя, роблять такі ж помилки. Це, з одного боку, є позитивним, а з другого – робить дистанцію між студентами і учнями меншою, що ускладнює виконання професійних ролей і дій учителя. Відзначимо, що студенти вже зробили свідомий вибір професії й самовизначилися на попередніх практиках, знають умови роботи педагога та готові долати професійні труднощі. Але їм слід звертати увагу на свій професійний імідж, професійну позицію, стиль педагогічної діяльності, спілкування з учнями на суб'єкт-суб'єктних взаємовідносинах, але з огляду на педагогічну професію.

5. Рекомендації на допомогу студентам-практикантам

5.1. Рекомендації на допомогу здійснення аналізу виховної роботи ЗЗСО чи плану роботи класного керівника

При аналізі планів виховної роботи керуємося концепціями національного виховання, національно-патріотичного виховання, громадянського виховання і Положенням про класного керівника. Враховуємо, що класний керівник у визначенні змісту роботи керується Конституцією України (254к/96-ВР), Конвенцією ООН про права дитини (995_021), законами України «Про освіту» (1060-12), «Про загальну середню освіту» (651-14), «Про позашкільну освіту» (1841-14), іншими законодавчими і нормативно-правовими актами України, а також цим Положенням про класного керівника. Класний керівник здійснює свою діяльність відповідно до основних завдань загальної середньої освіти, спрямованих на таке: виховання громадянина України; формування особистості учня (вихованця), його наукового світогляду, розвитку його здібностей й обдаровань; виконання вимог Державного стандарту загальної середньої освіти та професійно-технічної освіти, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 16.11.2000 № 1717 (1717-2000-п) «Про перехід загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання» та постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1135 (1135-2002-п) «Про затвердження Державного стандарту професійно-технічної освіти», підготовку учнів (вихованців) до подальшої освіти та трудової діяльності; (Абзац четвертий пункту 1.4 із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 489 (з0791-06) від 29.06.2006); виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України (254к/96-ВР), державних символів України, почуття власної гідності, свідомого ставлення до обов'язків, прав і свобод людини та громадянина, відповідальності перед законом за свої дії; реалізацію

права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань; виховання шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу інших народів і націй; виховання свідомого ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших громадян як найвищої соціальної цінності, формування засад здорового способу життя, збереження і зміцнення фізичного та психічного здоров'я учнів (вихованців); формування екологічної культури особистості, набуття знань і досвіду розв'язання екологічних проблем, залучення до практичної природоохоронної роботи. (Пункт 1.4 доповнено абзацом дев'ятим згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 489 (з0791-06) від 29.06.2006) [2]. Для об'єктивного аналізу виховної роботи класного керівника можна запропонувати учням взяти участь в анкетуванні:

Анкета для учнів 5–9 класів з питань організації та проведення виховної роботи в класі [1]

З метою покращення виховної роботи в класі просимо відповісти на запитання анкети:

- чи брали ви активну участь у виховних заходах, які проводилися з учнями класу? (так, частково, ні – необхідне підкреслити);
- чи маєте ви бажання взяти участь у підготовці виховних заходів у класі? (так, частково, ні – необхідне підкреслити);
- назвіть, які виховні заходи, що проводилися з учнями класу, найбільше вам сподобалися;
- назвіть виховні заходи, у яких ви хочете взяти участь у наступному навчальному році;
- яким формам організації виховних заходів ви надаєте перевагу? (індивідуальним, груповим, колективним – необхідне підкреслити).

Анкета для учнів 10–11 класів з питань організації та проведення виховної роботи в класі [1]

З метою покращення виховної роботи у класі просимо відповісти на запитання анкети:

- ваша оцінка загальношкільної системи виховання (добре, задовільно, незадовільно – необхідне підкреслити);
- оцініть виховну позаурочну роботу, яка здійснювалася у вашому класі (добре, задовільно, незадовільно – необхідне підкреслити);
- оцініть вашу участь у визначенні змісту й організації форм проведення виховних заходів, особисту активність (добре, задовільно, незадовільно – необхідне підкреслити);
- оцініть рівень вашої морально-духовної вихованості (добре, задовільно, незадовільно – необхідне підкреслити);
- чи відчуваєте ви себе членом класного та шкільного колективів, громадянином України (так, частково, ні – необхідне підкреслити);
- що, на вашу думку, потрібно змінити в змісті й організації виховної роботи з учнями класу, щоб підвищити її ефективність?

- які форми організації виховної роботи ви б віднесли до пріоритетних? (індивідуальні, групові, колективні – необхідне підкреслити);
- яким методам і формам виховання надасте перевагу: індивідуальна бесіда, покарання, заохочення, стимулювання, «живий» приклад тощо (необхідне підкреслити). У разі необхідності, можете дописати ті методи виховання, які не перераховані в анкеті, але бажані.

Для оцінки повноти виховної роботи класного керівника чи школи доцільно аналізувати зміст роботи за такими питаннями:

1. Визначте завдання виховання старшокласників за основними документами про освіту.
2. Чи всі напрями сучасного виховання відбито в плані чи звіті про виховну роботу?
3. Чи відповідають форми виховної роботи завданням і напрямам виховання, віковим особливостям дітей?
4. Чи всі етапи виховання відбито? Які переважають?
5. Які особливості виховання враховано, а які – ні?
6. Що можна порадити класному керівникові в аспекті сучасних змісту, форм і методів роботи зі старшокласниками?

3.2. Загальна схема аналізу виховного заходу

Для написання протоколу обговорення виховного заходу й аналізу його ефективності пропонуємо скористатися схемою, запропонованою Л. В. Кондрашовою, Т. Н. Калечиць й адаптованою нами [1; 2], методики спілкування [3].

I. Загальні відомості.

1. Дата та місце проведення заходу, хто його проводить, у якому класі, на яку кількість і вік дітей розрахований, на який час призначено і розраховано, чи відповідає він виховній годині, чи це тиждень, чи день тощо.
2. Форма роботи. Чи входить вона в систему виховної роботи класного керівника або є епізодичною? Чи відповідає вона етапу виховання, чи були на цю тему заходи раніше?
3. Мета заходу. На вирішення яких виховних завдань він розрахований? Як вони співвідносяться з концепцією національного виховання, громадянського виховання, національно-патріотичного виховання, Законом України «Про загальну середню освіту»?
4. Психологічне обґрунтування змісту й форми цього заходу: відповідність змісту загальним завданням виховання підростаючого покоління, рівню розвитку дитячого колективу, віковим особливостям школярів, їх віковим новоутворенням, особливостям дитячого колективу.

II. Аналіз підготовки заходу. Хто був ініціатором проведення цього заходу, яка процедура його підготовки? У чому і як виявилася активність, самостійність та ініціатива учнів? У чому полягає особливість підготовки заходу? Чи вдалося в

підготовчий період викликати в дітей розуміння необхідності й значимості майбутньої роботи? Чи були задіяні батьки учнів?

III. Хід заходу. Наскільки переконливо, чітко й емоційно були розкриті перед школярами мета й завдання проведеного заходу? Наскільки цікаво й організовано він проходив? Якими знаннями, уміннями, якостями оволоділи учні? Які соціальні установки, почуття й переконання сформувалися в них? До якої суспільно корисної діяльності спонукав цей захід? Які висновки зроблені класним керівником під час заходу та після його проведення? Яких результатів вдалося досягти? Чи сприяв цей захід формуванню суспільної думки в колективі? Як він позначився на взаєминах учнів? Який вплив здійснив на окремих школярів? Які були роль і місце старших (учителя, класного керівника, батьків) у процесі роботи? Чи відповідала методика проведення заходу виховним завданням, віковим й індивідуальним особливостям дітей, рівню розвитку колективу? Чи зацікавив дітей захід? Чим саме? Чи були учні, які не брали участь у заході через незацікавленість?

IV. Загальна оцінка. Наскільки вдалося досягти мети? Причини успіху. Що вдалося? Що не вдалося і чому? Від чого слід відмовитися на майбутнє? Що можна було зробити краще? Висновки й пропозиції.

Література:

1. Калечиц Т. Н. Внеклассная и внешкольная работа с учащимися : учеб.-метод. пособие. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Просвещение, 1980. 88 с.
2. Кондрашова Л. В., Лаврентьева О.О., Зеленкова Н.І. Методика організації виховної роботи в сучасній школі : навч. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2008. 187 с.
3. Троцко А. В., Трубавина И. Н. Теория и методика делового общения – Харьков : ХНПУ. 1999. 88 с.

3.3. Рекомендації до написання психолого-педагогічної характеристики здобувача освіти ЗЗСО

Характеристика учня – основний документ в освітньому середовищі, який якісно описує його розвиток, діяльність, успіхи і невдачі, їх причини, шляхи вирішення, дає рекомендації іншим учителям для роботи з дитиною. Характеристику учня пише класний керівник. Класний керівник [4] – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну діяльність з колективом учнів класу, навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їхніми батьками, організацію та проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання й виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту. При написанні характеристики учня слід користуватися такими методами: спостереження, бесіда, інтерв'ю, педагогічний консиліум, вивчення шкільної документації (щоденник, класний журнал, характеристики учня), оточуючого середовища (сім'ї, друзів, інтересів). Доцільно користуватися набором методів

науково-педагогічних досліджень: теоретичних (моделювання, індукція, дедукція, аналіз, синтез, узагальнення тощо) та емпіричних (спостереження, вивчення продуктів діяльності, педагогічне обстеження, експертні оцінки, створення діагностичних ситуацій, опитування (усне (бесіди, інтерв'ю), письмове (тестування, анкетування)) [2].

Метод спостереження дозволяє зафіксувати явище в момент його здійснення в реальній ситуації [2]. Деколи доцільно застосовувати хронометраж – один із видів спостереження, що здійснюється протягом тривалого часу з метою виявлення середнього часу на виконання звичайної певної дії тією чи іншою особою в різних умовах [2]. Доречними є різні методи опитування, експертні оцінки. Серед методів опитування членів сім'ї, самого учня значне місце посідає бесіда – діалог, побудований у формі питань і відповідей. Питання бесіди можуть бути прямі й непрямі, але за продуманим планом. Продуктивною діалоговою формою опитування є також інтерв'ю, характерними ознаками якого є прямі питання, що ставить тільки педагог у швидкому темпі. Під час інтерв'ю можливо отримати максимально конкретні, чіткі відповіді й ілюстрації з повсякденного життя учня. Бесіда та інтерв'ю дозволяють одержати відповіді про емоційний стан дитини, внутрішньо-сімейні стосунки, розуміння дитиною своїх проблем, їх причин тощо.

Анкетування – письмова форма опитування, що здійснюється через структурно організовані питання [3]. Анкети застосовуються для виявлення поліпшення стану міжособистісних стосунків, набуття життєвих умінь, цінностей, якостей, оволодіння навичками безпеки. Метод діагностичних ситуацій [2] – це організація виконання завдань, які вимагають оволодіння певними знаннями й практичними вміннями, їхнє застосування в різних умовах з метою діагностики знань своїх прав, сформованості вмінь. Доцільно пропонувати різні ситуації, а саме: аналізу й оцінки, вибору та його обґрунтування, прийняття рішення, визначення рівня творчості (стандартні та нестандартні), характеру діяльності (імітуючі, моделюючі, відтворюючі реальність, реальні). Для з'ясування стосунків доцільним є метод тестування – метод діагностики, який використовує стандартизовані питання та задачі (тести), що мають певну шкалу значень. Тести добираються, виходячи з завдання дослідження учня.

Обов'язковим методом для вивчення школяра є педагогічне обстеження [2] – комплекс діагностичних дій, що виявляють умови життя сім'ї, дотримання прав членів родини, виконання ними своїх обов'язків. Воно може бути виїзним, вступним, підсумковим, частковим, комплексним, системним. Обстеження є синонімом соціального інспектування сім'ї. На основі обстеження складається спеціальний документ (акт). Методи якісних (експертних) оцінок (педагогічний консилиум), парних і множинних порівнянь, ранжування альтернатив є доцільними для виявлення ефективності роботи з дитиною (що змінилося, наскільки тощо), дослідження складних випадків кризи чи конфлікту, тривалої роботи з дитиною; для виявлення змін у роботі класного керівника. Доцільними є кваліметричні моделі для оцінки якості роботи класного керівника, які

дозволяють відстежувати групи експертів зміни в цій діяльності, переводити якісні показники в кількісні.

Розкриємо **схему характеристики учня** [1]:

I. Загальні відомості про учня:

1. Анкетні дані (прізвище, ім'я, по-батькові, повних років, клас).
2. Успішність (на якому рівні навчається: початковому, середньому, достатньому, високому).
3. Позашкільні заняття (відвідування гуртків, секцій тощо).

II. Прояв особистісних якостей у поведінці учня:

1. Спрямованість інтересів (суспільна активність, відповідальність, ініціативність, організованість, допитливість).
2. Ставлення до людей (колективізм, чесність, правдивість, справедливість, чуйність, толерантність).
3. Ставлення до себе (скромність, впевненість у собі, самокритичність, уміння розраховувати свої сили, прагнення до успіху, самоконтроль).
4. Вольові якості особистості (сміливість, рішучість, наполегливість).
5. Статус учня в класі (авторитет у класі, лідерські якості).

III. Особливості психічних процесів й емоцій учня.

1. Увага на уроках:

а) завжди легко й швидко зосереджує свою увагу на поясненнях учителя; не відволікається на уроці; помилок через неухважність у завданнях не робить;

б) досить уважно слухає пояснення вчителя; відволікається рідко, іноді зустрічаються помилки в роботах через неухважність;

в) не завжди уважно слухає пояснення вчителя; періодично відволікається, часто робить помилки, бо неухважний, – самостійно виправляє їх при перевірці;

г) слухає уважно тільки в тому випадку, якщо йому цікаво, часто відволікається; постійно робить помилки через неухважність, при перевірці не завжди виправляє їх;

д) як правило, повільно та важко зосереджує свою увагу на уроці; має проблеми із засвоєнням матеріалу через постійні відволікання; багато помилок, через неухважність; не помічає їх при перевірці.

2. Особливості пам'яті школяра:

а) при заучуванні намагається розібратися в структурі й змісті матеріалу; матеріал, який вимагає механічного заучування, запам'ятовується без труднощів;

б) при заучуванні може запам'ятати лише те, у чому раніше розібрався; матеріал, який вимагає механічного запам'ятовування, сприймається важко;

в) матеріал, що вимагає механічного заучування, засвоює дуже легко, досить 1-2 рази переглянути його; має звичку не розбиратися в структурі й змісті матеріалу при засвоєнні;

г) довго розбирається в матеріалі, який необхідно вивчити, зміст матеріалу передає точно, але структура потребує уточнень (спостерігаються помилки);

д) при запам'ятовуванні матеріалу механічно повторює його багато разів; робить істотні помилки.

3. Характеристика мислення учня:

а) швидко схоплює суть матеріалу; намагається одним із перших розв'язати задачу, часто пропонує оригінальні рішення;

б) добре розуміє матеріал; швидше всіх розв'язує задачі, іноді висуває власні оригінальні способи їх вирішення;

в) задовільно розуміє матеріал після пояснень учителя в середньому темпі; власних оригінальних рішень не пропонує;

г) у числі останніх учнів сприймає суть пояснень учителя; відрізняється повільним темпом обмірковування й вирішення завдань;

д) розуміє матеріал тільки після додаткових занять; дуже повільно розв'язує завдання, у навчанні використовує виключно відомі «шаблони».

4. Емоційна реактивність учня:

а) завжди емоційно реагує на будь-які життєві явища; його може схвилювати розповідь;

б) звичайно емоційно реагує на життєві явища, але рідко що може схвилювати глибоко;

в) рідко проявляє живу емоційну реакцію на події;

г) жива емоційна реакція практично відсутня.

5. Характеристика загального емоційного тону школяра:

а) постійно жвавий, дуже активний у всіх сферах шкільного життя, береться за всі справи;

б) жвавий, у міру активний у всіх сферах шкільного життя;

в) жвавий, активний тільки в деяких сферах шкільного життя;

г) у порівнянні з однокласниками недостатньо активний і жвавий;

д) практично завжди пригнічений, апатичний у всіх сферах шкільного життя.

6. Емоційна врівноваженість учня:

а) завжди спокійний, у нього не буває сильних емоційних спалахів;

б) звичайно спокійний, емоційні спалахи дуже рідкісні;

в) емоційно врівноважений;

г) підвищена емоційна збудливість, схильний до бурхливих емоційних проявів;

д) запальний, є частими сильні емоційні спалахи без підстав.

Література:

1. Методичні рекомендації до педагогічної практики для студентів-практикантів IV–V курсів з психології / І. І. Дорожко, Г. А. Кабанська, Л. В. Туріщева. Харків : ХНПУ, 2014. 36 с.

2. Педагогіка : хрестоматія / уклад. Кузьминський А. І., Омеляненко В. Л. Київ : Знання-Прес., 2003. С. 340-341.

3. Трубавіна І. М., Бугаєць Н. А. Методи вивчення сім'ї. Київ : УДЦССМ, 2001. 76 с.

4. Трубавіна І. М. Зміст та форми просвітницької роботи з батьками. Київ : УДЦССМ, 2000. 86 с.

5. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>

3.4. Рекомендації щодо написання психолого-педагогічної характеристики класного колективу

Психолого-педагогічна характеристика класу пишеться класним керівником. Для написання характеристики класу слід використовувати метод соціометрії, ранжування, спостереження, бесіди, інтерв'ю, фокус-групи, вивчення й аналіз шкільної документації тощо. Класний керівник у своїй роботі має право на: відвідування уроків, занять із теоретичного та виробничого навчання, виробничої практики та позакласних заходів, семестрових, річних атестацій і заліків у закріпленому класі (групі), бути присутнім на заходах, що проводять для учнів (вихованців) навчальні, культурно-просвітні заклади, інші юридичні або фізичні особи; (Абзац другий пункту 2.5 в редакції Наказу Міністерства освіти і науки ; 489 (z0791-06) від 29.06.2006); відвідування учнів (вихованців) за місцем їх проживання або в гуртожитку професійно-технічного навчального закладу (за згодою батьків, опікунів, піклувальників), вивчення умов їх побуту та виховання, а також виходити з пропозиціями на педагогічних зборах щодо притягнення до відповідальності батьків, які ведуть аморальний спосіб життя, грубо поведуться зі своїми дітьми, завдають їм моральної та фізичної шкоди; (Абзац шостий пункту 2.5 в редакції Наказу Міністерства освіти і науки № 489 (z0791-06) від 29.06.2006); вияв соціально-педагогічної ініціативи, вибір форм, методів, засобів роботи з учнями (вихованцями); захист професійної честі, гідності відповідно до чинного законодавства.

Класний керівник зобов'язаний: вибирати адекватні засоби реалізації завдань навчання, виховання і розвитку учнів (вихованців); здійснювати педагогічний контроль за дотриманням учнями (вихованцями) статуту і Правил внутрішнього трудового розпорядку закладу освіти, інших документів, що регламентують організацію навчально-виховного процесу; інформувати про стан виховного процесу в класі та рівень успішності учнів (вихованців) педагогічну раду, адміністрацію закладу освіти, батьків; дотримуватись педагогічної етики, поважати гідність учня (вихованця), захищати його від будь-яких форм фізичного, психічного насильства; своєю діяльністю демонструвати повагу до принципів загальнолюдської моралі; пропагувати здоровий спосіб життя; постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну культуру; вести документацію, пов'язану з виконанням повноважень класного керівника (класні журнали, особові справи, плани роботи тощо); регулярно готувати та проводити батьківські збори, збори учнівського активу класу (групи) (не менше 2 разів на семестр) та збори органів учнівського самоврядування (Пункт 2.6 доповнено абзацом згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 489 (z0791-06) від 29.06.2006) [1].

Одним із результатів роботи класного керівника є психолого-педагогічна характеристика класу, яка готується для адміністрації школи, інших учителів.

Методами науково-педагогічних досліджень для її написання є соціометрія, анкетування й усне опитування учнів, спостереження, бесіда, ранжування, діагностичні ситуації, аналіз шкільної документації. Наведемо її схему [2].

Схема психолого-педагогічної характеристики класу

1. Загальні відомості про клас. Кількість учнів (хлопців, дівчат), їх характеристика за віком і місцем проживання, соціальний склад сімей, наявність дітей-сиріт і напівсиріт, їх опікунів.

2. Згуртованість класу. Дисциплінованість і культура поведінки учнів. Взаємини між ними, наявність груп у класі. Чи люблять учні разом проводити час, працювати або розважатись у школі чи поза нею? Прояви дружби між хлопцями та дівчатами. Наявність у класі кругової поруки, її виявів. Чи відчувають учні потребу в зустрічах з однокласниками поза уроками?

3. Організованість класу. Здатність учнів самостійно організовуватися під час проведення колективних заходів, уміння розподіляти між собою обов'язки, уважно вислуховувати один одного (на зборах, перерві, під час виконання доручень). Уміння прислухатися до рішень органів учнівського самоврядування і розпоряджень його уповноважених.

4. Громадська думка в класі. Національна та громадянська свідомість учнів, їхній інтерес до громадського життя і участь у ньому. Які вчинки своїх товаришів учні схвалюють, а які засуджують? Наявність чи відсутність розбіжностей між словами та вчинками учнів.

5. Характеристика взаємин у класі. Що лежить в основі взаємин між однокласниками: місце проживання, спільне навчання, інтереси, місце за партою, увага один до одного, взаємодопомога, інше? Вимогливість до себе й своїх товаришів, уміння пробачати друзям недоліки, толерантність у взаєминах. Ставлення класу до активу, відмінників, лідерів, слабких учнів, дезорганізаторів, учнів із особливими освітніми потребами. Типові випадки порушення дисципліни, причини та заходи впливу на порушників із боку класу.

6. Актив класу. Склад активу, його авторитет. Ставлення активістів до учнів. Виконання розпоряджень активу однокласників. Чи є в класі неформальні лідери? Їх характеристика.

7. Зв'язок класу з іншими класами. Зацікавленість учнів класу життям школи й інших класів. Виконання класом загальношкільних доручень (постійно, епізодично). Зв'язок класу з іншими класами (шефство, спільні заходи). Участь класу в загальношкільних заходах.

8. Висновки і пропозиції. Загальна оцінка класу, найбільш позитивні та негативні складники його життя. Пропозиції щодо спрямованості розвитку на майбутнє.

Література:

1. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>

2. Схема психолого-педагогічної характеристики класу. URL : <http://ns-gymnasium.org.ua/пошук.html?searchword=Схема%20психологопедагогічної%20характеристики%20класу&searchphrase=all>

4. Додаткова навчально-методична інформація з виховної роботи у сучасних ЗЗСО

4.1. Сучасні форми виховної роботи із здобувачами освіти в ЗЗСО II та III ступенів

Основною формою виховної роботи із здобувачами освіти є виховна година, яку проводить класний керівник раз на тиждень самостійно або за допомогою запрошених осіб-фахівців (психолог, лікар, юрист, соціальний педагог, видатні особи сучасності тощо). На сьогоднішній день в арсеналі класного керівника існує широкий спектр актуальних і сучасних форм виховної роботи, які користуються популярністю серед учнів і якими можна їх зацікавити. Серед них можна виділити квест, диспут, дискусію, сюжетно-рольову гру, ділову гру, гру-драматизацію, гру-мандрівку, інсценування, фестиваль, брейн-ринг, уявну подорож, обговорення ситуацій, зустріч з цікавими людьми, тренінг, круглий стіл, свято, усний журнал, колективну творчу справу (КТС), колосвітку, проект, колаж, майстер-клас, конкурс, екскурсію, флеш-моб, вікторину, моделювання й аналіз виховних ситуацій. Коротко розкриємо їх сутність та методику проведення [1; 2; 3].

Бесіда – діалог, розмова вчителя й учня, учителя й колективу учнів; цілеспрямована *організація* обміну думками; *метод* виховного впливу на свідомість учнів; *форма* спілкування, система запитань класного керівника до учнів із урахуванням їх досвіду. Під час підготовки до бесіди визначається тема, мета, зміст, план-питальник. Обов'язковим є вступне слово ведучого, доповіді та їх обговорення, підтримання та спонукання до обговорення. Наприкінці підводиться підсумок у вигляді вироблення колективної думки з питання, що обговорювалось.

Дискусія – це суперечка, формування суджень, оцінок, переконань, яка базується на обміні думками. Дискусія передбачає показ різних точок зору на проблему, доведення можливості їх існування водночас, формування критичного мислення й толерантності, умінь говорити та слухати. Дискусія передбачає обговорення та відсутність заборони на точки зору, вільне висловлювання думок; повинна мати заздалегідь оголошену тему й окремі підготовлені короткі виступи учасників (до 2 хвилин). Тематика дискусій має бути актуальною для дітей.

Диспут – це публічна суперечка на наукову чи суспільно важливу тему, зіткнення прямо протилежних точок зору. Виокремлюють такі етапи підготовки до диспуту: обрання актуальної теми, виокремлення 4-5 питань для обговорення, встановлення регламенту. Велике значення має роль ведучого та заключне слово з висновками. Тематика можуть бути такі: «Смертна кара – покарання чи залякування?», «Легалізація легких наркотиків: за та проти» тощо. Диспут розділяє аудиторію на 2 полярні частини прихильників різних точок зору.

Квест – (від англ. *Quest* – пошук, пошуки пригод) – аматорське спортивно-інтелектуальне змагання, основою якого є послідовне виконання заздалегідь

підготовлених завдань командами або окремими гравцями. Етапи проведення квесту: *підготовчий* (вибір теми, збір інформації, складання завдань, розробка маршруту та правил гри); *організаційний* (об'єднання учнів у команди та їх презентація, складання правил ефективної взаємодії учасників); *основний* (рух за маршрутом та виконання завдань); *зворотнього зв'язку* (аналіз, оцінка, підведення підсумків).

Круглий стіл – це організаційна форма виховної роботи, яка дозволяє застосовувати наявні знання, отримувати нові, сформувані вміння вирішувати проблеми, відстоювати власну точку зору. Процес підготовки до проведення має такі етапи: вибір актуальної проблеми, яка має різні шляхи вирішення, обрання ведучого й учасників, написання сценарію круглого столу. На круглий стіл можуть запрошуватися експерти-фахівці або їхні ролі виконують підготовлені до цього заходу самі діти, круглий стіл має тему, яка повідомляється заздалегідь, окреслені питання й планований результат (рішення, план роботи тощо).

Флешмоб – це спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації, у якій велика кількість людей оперативно збирається в одному місці, протягом декількох хвилин виконує заздалегідь узгоджені дії, а потім швидко розходяться. Типовими правилами для флешмобу є такі: спонтанне дійство, заборона на місці привертати увагу до акції; одночасний початок і закінчення акції її учасниками; миттєве зникнення після закінчення в різні сторони; жорстке дотримання сценарію.

Тренінг – це форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою й з учителем. Мета тренінгу полягає в тому, щоб учасники самі знаходили рішення, ідеї, формулювали думки, прийняті для кожного з них, змінювали своє ставлення до відомих фактів, подій тощо. Типові правила тренінгу такі: розташування учасників колом або півколом для рівної позиції; актуальність та сучасність теми; проговорювання та прийняття правил поведінки на тренінгу та його регламенту, емоційне налаштування на тренінг, використання методів, які забезпечують активну участь і взаємодію учасників; письмове висловлювання очікувань; ритуал прощання. Тренінг передбачає опору на життєвий і пізнавальний досвід учасників, їхню активну роботу та мінімальну роль педагога (короткі повідомлення, керування виконанням завдань і представленням їх результатів, управління спілкуванням, підведення підсумків).

Сьогодні популярними стають **інтерактивні виховні години**, особливостями яких є такі риси: 1. Усі учні максимально залучені до процесу вирішення завдань, які були поставлені під час заняття, й отримують можливість самореалізації завдяки застосуванню різних творчих методів і форм у першу чергу роботи в парах і малих групах. 2. Переважає взаємодія «учень–учень». 3. Питання та завдання складені та подані в такий спосіб, щоб учні могли висловити власну думку, продемонструвати власні переконання в дії, обговорити та подискутувати (розмірковувати) з однолітками. 4. Учитель організовує навчальні ситуації, у яких учні самостійно приходять до висновків щодо можливих шляхів вирішення поставлених завдань, вибирають цінності, які є їм

близькими, самостійно приймають рішення щодо найбільш прийнятних їм моделей поведінки. 5. Навчальний простір організовано таким чином, щоб учні мали змогу ефективно спілкуватись одне з одним у парах і малих групах, а також могли легко змінювати партнерів у процесі виконання поставлених завдань [3, с. 22-23; 4].

Література:

1. Твердохліб Т. С. Педагогічна майстерність класного керівника в організації виховної роботи: навч.-метод. посіб. / за заг. ред. В.І. Лозової. Харків: ХНПУ ім. Г.С.Сковороди, 2017. 154 с.
2. Bashkir O., Smolyanyuk N., Sobchenko T., Tsapko A. Preparation of a class teacher in the institutions of higher pedagogical education. *Research Journal of Pharmaceutical, Biological and Chemical Sciences (RJPBCS)*. India. 2019. Volume 10 (2). URL : [http://rjpbcs.com/pdf/2019_10\(2\)/\[3\].pdf](http://rjpbcs.com/pdf/2019_10(2)/[3].pdf)
3. Культура добросусідства: Я. Ми. Країна : Програма виховних годин для ЗНЗ II–III ст. і методичні рекомендації щодо її апробації та впровадження / М. А. Араджіоні, А. І. Гусєв, М. С. Єлігулашвілі, В. І. Потапова. К. : ТОВ «Контекст Україна», 2016. 260 с.
4. Трубавіна І. М., Михайленко О. Л., Юр'єва К. А. Методичні рекомендації до організації факультативних заходів в школах з метою прищеплення гідності, миру та соціального консенсусу: методичні рекомендації. Харків: Планета Прінт, 2017. 48с.

4.2. Зміст, форми й методи роботи класного керівника з батьками учнів

Виховання учнівського колективу вимагає від класного керівника вивчення сім'ї кожного школяра класу, а план його роботи обов'язково повинен мати розділ «робота з батьками учнів». Зупинимося на новітніх методах роботи з батьками! До них належать *методи дослідження сім'ї в статичній та динамічній*. Сім'я як система на певному етапі розвитку (в статичній) вивчається через використання ранжування альтернатив, екокарти, експертної оцінки, сімейного портрета, скульптури сім'ї, бесіди, анкетування, спостереження, інтерв'ю, через вивчення продуктів діяльності сім'ї та її членів, через педагогічну ситуацію, соціально-педагогічне обстеження. Сім'я як динамічна система на різних етапах розвитку вивчається завдяки застосуванню генограми, біографічного методу тощо [2; 3]. Розглянемо вищезазначені методи більш детально. Екокарта – метод дослідження сім'ї, який є доцільним для вивчення: 1) стосунків сім'ї з об'єктами навколишнього середовища (родичами, друзями, колегами тощо); 2) складу сім'ї та зв'язків між її членами, між сім'єю та середовищем; 3) потреб сім'ї та її ресурси [2; 3]. Екокарти складаються на основі бесіди й аналізу відповідей членів сім'ї на запитання педагога з означених питань. Бесіда може перейти у розповідь члена сім'ї про себе, родину, потреби, ресурси тощо. Це допомагає спланувати роботу з сім'єю учня. Але екокарта не дозволяє проаналізувати природу стосунків і стан сім'ї. Це можна зробити за допомогою генограми – методу

дослідження, що показує сімейну історію, родовід, сімейні події, які вплинули на життя сім'ї, існування та якість стосунків між членами родини різних поколінь [1; 2; 3], що відбиваються в схемі історії сім'ї. Але генограма не відповідає на питання «Як впливає мікро- і макросередовище на сім'ю?», «Яке становище сім'ї в них?».

Сімейні ролі, стосунки можна виявити завдяки застосуванню *методу створення скульптури сім'ї* – створення живого сімейного портрету одночасно всіма її членами [2; 4]. Але цей метод не дозволяє виявити зв'язки сім'ї з середовищем. Вони з'ясовуються через спостереження, яке, на жаль, може бути суб'єктивним. *Біографічний метод* – синтетичний опис сім'ї як цілості і як суб'єкта діяльності, дозволяє вивчити сім'ю в процесі розвитку, динаміку життєвого шляху кожного її члена. Тут джерелом інформації виступає сама сім'я та події у її оточуючому середовищі [2; 3, с. 136-137]. Цей метод, на наш погляд, містить певні недоліки: суб'єктивне сприйняття подій, висока вірогідність помилок, що може бути пов'язане з нетривалістю пам'яті. Метод є доцільним для з'ясування причин кризи сім'ї, проблем у стосунках батьки-діти. Сьогодні спостерігаються такі напрямки змісту роботи класного керівника з сім'єю учня [1, с. 119]: 1) представництво батьками інтересів дітей у державних установах, громадських організаціях, школах; 2) батьківська просвіта; 3) спільне вивчення педагогами й батьками умов навчання, виховання, життя дитини; 4) організація дозвілля дітей за допомогою батьків і школи (дозвілля сім'ї у школі як у центрі культурно-масової роботи); 5) створення індивідуальних умов для задоволення освітніх потреб дитини; 6) спільні виховні заходи сім'ї та школи; 7) спрямованість на збереження родинних зв'язків між батьками та дітьми, членами сім'ї, збереження національних традицій, мови, культури; 8) спільна робота батьків і школи в профілактиці та подоланні негативної девіантної поведінки дитини; дітей і школи – девіантної поведінки батьків; 9) контроль батьків за якістю навчально-виховного процесу, умов для навчання дітей у школі; 10) «викорінення» школою насильства в сім'ї, формування в батьків педагогічної культури, у дітей – окремих життєвих навичок.

Існують різноманітні форми батьківської просвіти, які відповідають потребам батьків і дітей. Але не всі ці форми є достатньо відомими, використовуються з різною частотою. Вони розрізняються за а) місцем проведення (в сім'ї, на нейтральній території, у закладі, на вулиці); б) характером спілкування (безпосереднім та опосередкованим, усним, письмовим, за допомогою технічних засобів зв'язку, із поєднанням видів спілкування); в) участю членів сімей (уся сім'я, обидва батьки, матері, батьки, мати чи батько з дитиною); кількістю сімей (індивідуальні, групові, масові); г) тривалістю (разові, короткочасні, постійнодіючі, пульсуючі); д) метою (обслуговуючі, реабілітаційні, профілактичні, супроводжуючі); е) змістом (формування знань і вмій; батьківських якостей і рис; правильного ставлення до дитини); є) впливом на сім'ю (ознайомлюючі, спонукальні, перетворювальні). Існує велика кількість методів просвітницької роботи серед батьків, які враховують особливості підготовки й освіченості батьків, матеріальну базу, вік дитини. Ці методи можна

класифікувати за джерелом знань (наочні, словесні, практичні); за характером діяльності (репродуктивні, пошукові, проблемні). Виокремлюють також методи викладання й учіння, методи організації навчально-пізнавальної діяльності, стимулювання й мотивації, контролю й самоконтролю, методи, які характеризуються наявністю чи відсутністю взаємодії у спілкуванні батьків і дитини (з прямою взаємодією (драматизація, рольова гра, вправа, педагогічна ситуація); опосередкованою взаємодією (моделювання, емпатія, аналіз ситуацій); 3) з віддаленою взаємодією (вправи вдома)) [2].

Література:

1. Трубавіна І. М., Бугаєць Н. А. Теорія і практика взаємодії сім'ї та школи. Харків : ХНПУ, 2001. 101 с.
2. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з сім'єю: теорія та методика. Харків : Нове слово, 2007. 395с.
3. Холман А. М. Методы оценки семьи. Инструментарий для понимания и интервенций / пер. с англ.. Запорожье : ЗНУ Детский Христианский фонд, 2000. 81 с.

4.3. Напрями виховної роботи ЗЗСО на прикладі ХЛ № 89 (на основі звіту про виконання річного плану роботи ЗЗСО)

Національно-патріотичне та громадянське виховання

Учні беруть активну участь у різноманітних конкурсах відповідного спрямування: миротворчий фестиваль «Формат: МИР»; благодійні акції «Гвардійська родина - тобі, Україно» (солодкі подарунки дітям Луганщини від учнів ліцею), «Дитячий малюнок пораненому бійцю» (урочисте вручення дитячих малюнків учнів Шевченківського району представнику районного військового комісаріату м. Харкова Толкунову Д.В., Народному Герою України, учаснику АТО, волонтеру, позивному «Доку», сержанту, стрільцю-санітару взводу Калію О.Ю.), «Від теплої руки дитини захиснику моєї Країни» (діти передали воїнам АТО малюнки про мир, вірші, значки, обереги – ляльки-мотанки та інші сувеніри); флешмоб «Усмішка дитини» (виготовлення стрічки з фотографіями з посмішками учнів ліцею); виготовлення іграшки-оберега для воїнів АТО; конкурс екранних робіт про мир щодо відзначення 73-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні; участь в урочистому покладанні квітів біля пам'ятника Воїну-визволителю та на меморіалі Слави. Пропагуються активні форми туристсько-краєзнавчої роботи, а саме: походи, екскурсії, змагання, які дають можливість учням більш детально познайомитись з історико-культурною спадщиною українського народу. Учні відвідали Історичний музей у селі Сквородинівка; військову базу МНС (м. Чугуїв); Харківський музей метрополітену; Музей історії і техніки Південної залізниці; Харківський історичний музей. Взяли участь в екскурсіях «Валки – краєзнавчий музей», «Харків історичний», на о. Хортиця (м. Запоріжжя), в місто Полтава; по Івано-Франківській області; «Закарпатський калейдоскоп» (м. Мукачево); до служби спасіння техно-парку «Ватутіно» Нововодолажського району; до

аеродрому імені В. Гризодубової (с. Коротич); до Національного меморіального комплексу «Висота маршала Конева»; до Дрогобицького Яру. З метою ознайомлення учнів з Європейським Союзом і з Європою в цілому, способом життя і культурою країн Європи, а також пропагуванні власної культури й цінностей, підтримуючи курс на інтеграцію України в європейську спільноту, на базі ХЛ № 89 працював євроклуб «Юні європейці», який очолював учень 9-А класу Матяш Микита (куратор Невська С.А., учитель англійської мови). З метою подальшого розвитку громадянських компетентностей учнівської молоді, застосування в освітньому процесі кращих європейських досягнень у ліцеї були проведені такі заходи: круглий стіл «Ми і Європа»; конференції «Країни ЄС - наші сусіди», «Вивчаємо Європу разом. Туристичними стежками Європи» (презентації учнівських робіт); семінар «Міжнародний День Толерантності»; інтелектуальна гра «Галопом по Європі»; конкурс «Найрозумніший» з теми «Європейські свята та традиції»; турнір ерудитів «Англомовні країни – історія, традиції, звичай».

Морально-духовне та гуманістичне виховання

У цьому напрямку в ХЛ № 89 протягом навчального року було проведено такі заходи: свято-привітання «Міжнародний день людини похилого віку»; класні години «Милосердя в нашому житті», «Традиції моєї родини», «Етика мобільного спілкування»; сюжетно – рольова гра «Золоте правило ввічливості»; гра-експрес «Цінності моєї родини», ток-шоу «Паління: данина моді, звичка, хвороба», круглий стіл «Моральний ідеал та його місце в житті людини». Учні брали участь у міському конкурсі проєктів «Харків очима небайдужих дітей» (проєкт «Майданчик для росту особистості»); благодійних акціях «Гвардійська родина – Тобі, Україно» (солодкі подарунки дітям Луганщини від учнів ліцею), «Дитячий малюнок пораненому бійцю» (урочисте вручення дитячих малюнків учнів Шевченківського району представнику районного військового комісаріату м. Харкова Толкунову Д.В., Народному Герою України, учаснику АТО, волонтеру, позивному «Доку», сержанту, стрільцю-санітару взводу Калію О.Ю.) та «Від теплої руки дитини захиснику моєї Країни» (діти передали воїнам АТО малюнки про мир, вірші, значки, обереги – кукли-мотанки та інші сувеніри); флешмобі «Усмішка дитини» (виготовлення стрічки з фотографіями з посмішками учнів ліцею). Були проведені екскурсії до Харківського планетарію, до оранжереї Ботанічного саду, до Фельдман Екопарку. Учні активно брали участь у благодійних акціях «Чиста Україна – чиста Земля», «Допоможемо Харківському зоопарку». Ліцеїсти залучалися до участі в екологічних десантах під час проведення акцій з очищення та благоустрою територій району, міста, брали активну участь у заходах у межах двомісячника «Зелена весна». З метою залучення учнів до культурних цінностей українського народу протягом навчального року було організовано відвідування учнями театрів, музеїв, виставок, а також низку різноманітних екскурсій і культпоходів, таких як відвідування вистав у Харківському національному академічному театрі опери та балету імені Миколи Лисенка, Харківському державному академічному театрі ляльок імені В.А. Афанасьєва, театрі «Мадригал», відвідування Центрального

парку культури та відпочинку ім. М. Горького, Харківського дельфінарію «Немо», Харківського планетарію, Харківського художнього музею, державного музею природи ХНУ ім. В.Н. Каразіна, роледрому в ТРЦ «Французький бульвар» та ковзанки в ТРЦ «Караван», відвідування виставки в галереї АВЕК, екскурсії до хлібозаводу «Кулиничі» та «Фельдман Екопарк», екскурсія містом «Харків – історичний».

Превентивне та правове виховання, формування здорового способу життя

Протягом навчального року було проведено такі заходи: захист учнівських проєктів «Здоровий спосіб життя в традиціях українського народу»; правовий діалог «Учнівська молодь і правопорушення»; засідання дискусійного клубу за участю батьків «Чи може суспільство викоринити злочинність?»; анкетування батьків та учнів «Спорт і фізичне виховання – утвердження краси та здоров'я»; година спілкування «Екологічна культура сучасної людини»; спортивні змагання на природі з нагоди Дня здоров'я «За здоров'ям усією родиною»; свято сім'ї у формі родинно-педагогічної світлиці «Моя сім'я».

Проводилась робота з питань профілактики правопорушень серед учнів ліцею, а саме: щоденно класні керівники контролювали відвідування учнями уроків, проводили індивідуальну роботу з дітьми та їхніми батьками; практичним психологом ліцею надавалась консультативна допомога дітям та їхнім батькам; відбувались засідання клубів 9-11-х класів «Батьківські турботи» (один раз на чверть), «Правознавець» (один раз на чверть); у шкільній бібліотеці постійно діяла виставка літератури з питань профілактики правопорушень та виставка «Я і мої права».

Були організовані лекції та бесіди про кримінальну та правову відповідальність за правопорушення й злочини, скоєні підлітками; тематичні уроки про етику користування електронною поштою, матеріалами мережі Інтернет; правові хвилинки про моральну та правову відповідальність за розміщення матеріалів у мережі Інтернет, тематичні бесіди «Безпечний Інтернет»; тематичні виставки наукової, публіцистичної, методичної, художньої літератури, з правової тематики; оновлення правових куточків і змінних стендів у навчальних кабінетах, бібліотеці. Психологічною службою ліцею протягом року проводились для учнів початкової школи виховні години за темами «Знаємо свої права, виконуємо свої обов'язки», «Культура поведінки школяра»; для учнів середньої школи проводились бесіди за темами «Кримінальна відповідальність неповнолітніх», «Профілактика негативних явищ серед підлітків», «Перші знання про шкоду паління», «Попередження правопорушень», «Права дітей. Конвенція ООН», «Неповнолітній має право», а також індивідуальні бесіди з учнями та їхніми батьками. Учні старших класів брали участь у проєкті «Я і моє право», у контексті цієї теми з ними проводився цикл занять, а також проводились бесіди на теми «Відповідальність за правопорушення», «Я обираю здоровий спосіб життя». Для проведення лекцій і бесід запрошувались спеціалісти відповідних закладів. Крім того, з учнями та їхніми батьками проводились індивідуальні бесіди з профілактики

правопорушень, девіантної поведінки, профілактики всіх видів насильства. Наприклад, у 2017/2018 навчальному році жоден учень ХЛ № 89 не стояв на обліку в районному відділі ювенальної превенції, не скоював злочини, не пропускав навчальні заняття без поважної причини. Протягом навчального року в ліцеї не виявлені неповнолітні, які схильні до бродяжництва, знаходяться на наркологічному обліку за вживання алкогольних речовин, наркотичних засобів та психотропних речовин, на внутрішньо шкільному обліку.

Проводилися різноманітні за формою, змістом і тематикою заходи з питань збереження та зміцнення здоров'я, формування здорового способу життя у школярів. Було розширено мережі гуртків спортивного напрямку (футбол, баскетбол, загальна фізична підготовка, бально-спортивні танці); залучено дітей і підлітків до участі в спортивних конкурсах, змаганнях («Веселі старты», квести, День здоров'я, Масляна тощо); проведено ознайомлення з формами профілактики хвороб (ранкова гімнастика на свіжому повітрі, фізкультпаузи з комплексом відповідних вправ, валеохвилинки, рухливі та музичні перерви, сезонна вітамінізація, перерви на свіжому повітрі, залучення батьківської громадськості до роботи з пропаганди здорового способу життя, систематичне проведення спільних заходів, раціональне харчування, фітооздоровлення). Крім того зафіксовано роботу ДЗВ «Олімпія», туристично-краєзнавчу роботу (екскурсії, походи), роботу ГПД для учнів початкової школи, контроль за дотриманням режиму роботи, проведення спортивно-оздоровчих заходів, дотримання рухового режиму, організацію виставок дитячих малюнків з метою пропаганди безпечної поведінки та запобігання дитячому травматизму («Вогонь-друг, вогонь-ворог», «Гриби отруйні та їстівні», «Обережно, ожеледиця!» тощо); забезпечення санітарно-гігієнічних умов навчання в класах (достатнє освітлення; відповідність меблів зросту учнів; провітрювання, вологе прибирання, температурний режим). З учнями проводились бесіди з циклу «Я обираю здоровий спосіб життя», які фіксувалися на відповідній сторінці класного журналу. До проведення заходів долучалися відповідні фахівці (гінекологи, психологи, соціальний педагог тощо). Проводилися індивідуальні бесіди з батьками й учнями.

З метою пропаганди позитивної моделі життя сім'ї та її соціальної підтримки, формування культури сімейних стосунків, підвищення відповідальності батьків за виховання дітей проводяться різноманітні зустрічі, бесіди щодо популяризації сімейного способу життя, формування національних сімейних цінностей з питань здорового способу життя та збереження репродуктивного здоров'я. Психологічна служба ліцею проводила діагностування учнів з питань психологічного комфорту, а також анкетування батьків щодо виявлення факторів ризику алкогольних і наркотичних проблем, а також працювала з учнівською молоддю, яка потребує психолого-педагогічного нагляду. Організовувались зустрічі з лікарями, фахівцями з питань загартування та поліпшення фізичного розвитку, проводились заняття, на яких розглядалися проблеми тютюнопаління, вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин та профілактики СНІДу. Для учнів початкової школи протягом року були

проведені виховні заходи за темою «Культура поведінки школяра», бесіда «Я і моє здоров'я». Для учнів середньої школи проводились бесіди «Пасивне паління», «Перші знання про шкоду паління», «Запобігання тютюнопалінню, вживанню алкоголю та наркотиків серед підлітків», акції до Міжнародного Дня боротьби зі СНІДом та Всесвітнього Дня пам'яті загиблих від СНІДу, а також індивідуальні бесіди з учнями та їхніми батьками. Для учнів старшої школи проводились бесіди «Профілактика репродуктивного здоров'я», «Я обираю здоровий спосіб життя». Проводилась робота з пропаганди здорового способу життя, надання допомоги в адаптації до вимог соціуму з метою забезпечення психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Розвиток учнівського самоврядування

Важливим складником системи виховної роботи закладу освіти є розвиток учнівського самоврядування. Діє організація учнівського самоврядування «САМ-89». У 2017/2018 навчальному році президентом організації була учениця 10-Б класу Висоцька Наталія. Супроводжує діяльність учнівського самоврядування заступник директора з ВР Демидова Т.Г., куратором є Сергійчук О.С. Учень 11-А класу Афанасьєв Данило протягом навчального року був членом координаційної ради Асоціації «Лідер XXI». Діяльність «САМ-89» неможлива без супроводу з боку адміністрації та педагогічного колективу. Упродовж року педагогічні працівники проводили круглі столи, семінари щодо впровадження ефективних форм, методів і технологій у діяльність учнівського самоврядування (семінар «Впровадження найбільш ефективних шляхів вирішення управлінських завдань учнівського самоврядування» (вересень 2017), круглий стіл «Робота ради самоврядування по залученню учнів до участі у Місячнику правових знань» (листопад 2017), семінар «Учнівське самоврядування як основний чинник формування суб'єкта демократичного суспільства» (грудень 2017), круглий стіл «Формування суспільно-активної особистості учня через учнівське самоврядування» (лютий 2018), семінар «Інновації в діяльності учнівського самоврядування» (березень 2018), засідання педагогічної ради «Виховання лідерських якостей» (квітень 2018)). Учні систематично навчаються у школах для лідерів на рівні закладу загальної середньої освіти, району, міста. Так, протягом 2017/2018 н. р. гімназисти брали участь у засіданнях координаційної ради, засіданнях Євроклубу, проєкті «Школа миру», конкурсах «Мова Модна», «Учень року», конкурсі-фестивалі шкільних ЗМІ, засіданнях Великої ради старшокласників, конкурсі «Марафон унікальних справ», дебатному турнірі «Шкільна ліга». У квітні 2018 року на базі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого відбувся V Дебатний турнір шкільної ліги. Вперше за всю історію проведення Дебатної ліги представник ХЛ № 89 (Седюк Є., учениця 10-А класу) був запрошений у суддівську колегію. За підсумками міського конкурсу «Фестивальна весна ХМОУС-2018» за напрямом «Шкільні екранні роботи» учні ХЛ № 89 здобули три призових місця (I, II, III), у конкурсі буклетів «Самоврядування – це ми» учні ХЛ № 89 посіли III місце. «САМ-89» став лауреатом районного етапу міського крос-культурного проєкту «Марафон унікальних справ». До банку учнівських

проектів й ініціатив надано 5 проектів, які розміщено на сайті ліцею. На районний етап міського конкурсу «Марафон унікальних справ» представлено проект «100 днів позитивності», який поки що реалізовано на рівні ліцею.

ДЮГО «САМ-89» бере участь у таких проектах:

- «Поважай мудрість» (у ліцеї традиційно кожного року проводиться свято-привітання до Міжнародного дня людини похилого віку, на яке запрошують дідусів і бабусь учнів ліцею, ветеранів, літніх мешканців мікрорайону. Захід розпочинається концертом-вшануванням, а закінчується екскурсією, під час якої учні показують рідним, де ж саме вони навчаються, та солодким чаюванням);

- «100 днів позитивності» (протягом 100 днів усі діти, учителі та бажанчі батьки дітей ліцею щовечора записували хоча б одну добру справу, зроблену ними за минулий день у спеціально заведений зошит. Ті, що дійшли до кінця проекту, відчули найпрекрасніші зміни у своєму житті, а саме: почали звертати увагу на прості речі, ті добрі справи, які можна робити щодня і які просто стали звичкою; стали отримувати більше компліментів від оточуючих, яким допомогли, і тих, хто оцінив їхню добру справу; зрозуміли, що вони вже щасливі й позитивно налаштовані, проживаючи те життя, у якому відбулися зміни в кращу сторону; стали дивитися на світ оптимістичніше. Проект «100 днів позитивності» акцентує увагу на почуттях радості та щастя в певну мить. Роблячи добрі справи, ми можемо розділити свою радість і з іншими людьми. І тоді робити добрі справи просто увійде в звичку кожного та стане способом життя);

- «Подаруй любов» (відвідування дитячого будинку №3 м. Харкова ініціативною групою учнів 3-А класу ХЛ №89). Діти відвідували дитячий будинок групами по 8-9 осіб у супроводі класного керівника та трьох батьків кожного разу; разом з іграшками, книжками тощо готували невеликі поробки власноруч і дарували їх дітям у дитячому будинку; у ході зустрічей, учні спілкувалися з дітьми, читали їм книги та грали в різноманітні ігри. Основна ідея заходу реалізується саме через спілкування та турботу школярів про дітей, що позбавлені батьківської любові, котрим ліцеїсти мали можливість щиро подарувати свою любов;

- «Компліменти» – місячник доброслів'я (місяць добрих слів і компліментів), під час якого діти, учителі, батьки говорили один одному добрі слова, причому не просто гарні, а заслужені. Для збагачення словникового запасу дітей у всіх приміщеннях ліцею було розміщено стікери з прикладами;

- «Захист Вітчизни – свята справа». У рамках реалізації проекту учні займалися пошуковою, дослідницькою діяльністю, зустрічались із військовослужбовцями-учасниками АТО, створювали мапу України, на якій об'єднали всі регіони держави єдиною стрічкою, писали листи-привітання військовослужбовцям зони АТО. Усі привітання та зроблену мапу було відправлено до Штабу оперативно-тактичної групи військ Збройних Сил України «Донецьк». У відповідь діти отримали слова вдячності за привітання, за

підтримку, за настрої і слова впевненості в тому, що майбутнє нашої Вітчизни в надійних руках;

- «Привітання зі святами Миколая та Масляної воїнів АТО» (щорічно - солодкі подарунки від учнів, учителів і батьків ліцею);

- «Благодійна допомога» – щорічно традиційно учні, батьки та вчителі передають благодійну допомогу нужденним (у цьому році учнями ліцею було передано благодійну допомогу Обласному центру соціально-психологічної реабілітації дітей «Гармонія». Упродовж місяця в ліцеї проводилась акція зі збору іграшок, одягу, канцтоварів, побутової хімії, засобів гігієни й іншого, у якій взяли участь учні, батьки, учителі).

Громада «САМ-89» брала участь у різноманітних заходах, а саме: міському конкурсі проектів «Харків очима небайдужих дітей» (проект «Майданчик для росту особистості»); благодійних акціях «Гвардійська родина - Тобі, Україно» (солодкі подарунки дітям Луганщини від учнів ліцею), «Дитячий малюнок пораненому бійцю» (урочисте вручення дитячих малюнків учнів Шевченківського району представнику районного військового комісаріату м. Харкова Толкунову Д.В., Народному Герою України, учаснику АТО, волонтеру, позивному «Доку», сержанту, стрільцю-санітару взводу Калію О.Ю.) та «Від теплої руки дитини захиснику моєї Країни» (діти передали воїнам АТО малюнки про мир, вірші, значки, обереги – ляльки-мотанки та інші сувеніри); флешмобі «Усмішка дитини» (виготовлення стрічки з фотографіями з посмішками учнів ліцею); виготовлення іграшки-оберегу для воїнів АТО; конкурс екранних робіт про мир щодо відзначення 73-ї річниці перемоги над нацизмом у Другій світовій війні; участь в урочистому покладанні квітів біля пам'ятника Воїну-визволителю та на меморіалі Слави.

ДЮГО «САМ-89» співпрацює з районною радою ветеранів Другої світової війни, районним відділом Харківського міського союзу ветеранів Афганістану, волонтерськими організаціями. За ініціативи організації учнівського самоврядування «САМ-89», за підтримки адміністрації ХЛ № 89 були проведені такі заходи: змагання з настільного тенісу; проект «Компліменти»; шкільні дискотеки (Новорічна та до дня Святого Валентина); дефіле «Шкільні зачіски»; великоднє дерево бажань; пізнавальні уроки на свіжому повітрі (на шкільному подвір'ї). Організація учнівського самоврядування «САМ-89» має свою газету «School news», яка видається 4 рази на рік. Органи учнівського самоврядування залучені до превентивно-профілактичних заходів, спрямованих на попередження правопорушень і злочинності серед неповнолітніх, розв'язання проблем, насильства, жорстокості, гендерної нерівності, наркоманії та інших негативних явищ у молодіжному середовищі; до реалізації соціальних програм і проектів, проведення акцій і заходів; фестиваль дитячих екранних робіт й урочисті нагородження переможців до Дня пам'яті та примирення, Дня матері, шкільного життя. Інформація з питань діяльності органів учнівського самоврядування висвітлюється та постійно оновлюється на сайті ліцею.

Фізкультурно-оздоровча та спортивно-масова робота

Одним із пріоритетних напрямів роботи ліцею було створення умов для

збереження фізичного здоров'я учнів, залучення їх до систематичних занять фізичною культурою та спортом. За підсумками медичних оглядів на початку навчального року було здійснено розподіл учнів на медичні групи: до спеціальної групи віднесено 15 учнів, до підготовчої – 193 учні. Від занять фізичною культурою за станом здоров'я було звільнено 6 учнів (0,9 % від загальної кількості учнів (у 2016/2017 н.р. 0,4 %)). Учні, яким було рекомендовано заняття в спеціальних медичних групах, відвідували загальні уроки фізичної культури, оскільки загальна кількість учнів такої групи не відповідає необхідній кількості дітей для її відкриття. Але такі гімназисти виконували індивідуальні комплекси вправ, учителями фізичної культури та шкільним лікарем надавались індивідуальні рекомендації цим учням щодо комплексу вправ, спрямованих на поліпшення стану їхнього здоров'я відповідно до встановленого діагнозу.

Створення умов для збереження фізичного здоров'я учнів – один із пріоритетних напрямів роботи ліцею, реалізація якого досягалась шляхом залучення учнів до систематичних занять фізичною культурою та спортом, що досягалось шляхом проведення навчальних, виховних і спортивно-оздоровчих заходів. У ліцеї проводились спортивні змагання з нагоди Дня фізичної культури та спорту, Дня здоров'я тощо. Ліцеїсти брали участь у шкільних, районних, міських й обласних змаганнях з легкоатлетичної естафети, легкоатлетичного чотирьохборства, з футболу «Шкіряний м'яч», шахів «Біла тура», регбі, футзалу, баскетболу, гандболу, волейболу, з легкоатлетичного багатоборства «Старти надій». Крім того, ліцеїсти проявили себе у військово-патріотичному фестивалі «Козацький гарт», що проходив у рамках Спартакіад «Спорт і школа» та «Спорт протягом життя». Упродовж навчального року учні брали активну участь у районних етапах змагань (з легкоатлетичної естафети (I місце), шкільної гандбольної ліги (I місце), шкільної баскетбольної ліги (II місце), футболу «Шкіряний мяч» (III місце), гандболу «Шкільна гандбольна ліга» (III місце), баскетболу 3x3 «Шкільна баскетбольна ліга» (III місце), баскетболу 5x5 «Шкільна баскетбольна ліга» (IV місце), міні-футболу за кубок авторського клубу Бойко «Бойко-фест» (II місце), черлідінгу (III місце); у військово-спортивній грі «Патріот» (V місце)); у Всеукраїнській дитячо-юнацькій військово-патріотичній грі «Джура» (II місце), змаганні з легкої атлетики «Козацький гарт» (II місце); у міських етапах змагань шкільної регбійної ліги (I місце), чемпіонату України з черлідінгу (III місце).

Література:

1. Островерхова Н. М., Деменко Т. І. Технологічна культура організаційних механізмів виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі. *Народна освіта : електронне наукове фахове видання*. 2013. № 1 (19). URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1008.

2. Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0659-00>

Додатки

Додаток 1

СТРУКТУРА ІНДИВІДУАЛЬНОГО ПЛАНУ РОБОТИ
СТУДЕНТА-ПРАКТИКАНТА

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Методист з англійської мови

(підпис)

(ПІБ)

Методист з педагогіки

(підпис)

(ПІБ)

ПЛАН ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу 41 групи
факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди
Павленко Оксани Євгеніївни

Місце проведення практики: Харківська гімназія № 46 імені М. В. Ломоносова
Харківської міської ради Харківської області

Термін практики: з 14 січня по 16 лютого 2019 р.

№ з/п	Зміст роботи	Дата проведення	Відмітка про виконання
I. Організаційна робота			
II. Навчально-методична робота			
III. Виховна робота			

Студентка-практикантка _____
(Підпис)

О.Є. Павленко

Додаток 2

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ
ЩОДЕННИКА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ
СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Щоденник педагогічної практики має містити такі обов'язкові складники:

I. Титульна сторінка.

Зразок підпису титульної сторінки

Щоденник педагогічної практики

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу групи 41
факультету іноземної філології
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
Павленко Оксани Євгеніївни

Місце проведення практики: Харківська гімназія № 46 імені М. В. Ломоносова Харківської міської ради Харківської області

Термін практики: з 14 січня по 16 лютого 2019 р.

II. Перша сторінка: назва закладу загальної середньої освіти, його адреса; прізвище, ім'я та по батькові директора, його заступників, учителя-предметника, класного керівника.

III. Друга сторінка: список учнів класу.

Зразок оформлення

Список учнів класу

з/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Доручення	Інтереси, хобі

IV. Третя сторінка: розклад дзвінків і розклад уроків класу, за яким закріплений студент-практикант.

Зразок оформлення

Розклад дзвінків

1 урок	_____
2 урок	_____
3 урок	_____
4 урок	_____
5 урок	_____
6 урок	_____
7 урок	_____
8 урок	_____

Розклад уроків у _____ класі

з/п уроку	Понеділок	Вівторок	Середа	Четвер	П'ятниця
1 урок					
2 урок					
3 урок					
4 урок					
5 урок					
6 урок					
7 урок					
8 урок					

V. Знайомство з базою практики (історія, традиції, основні завдання та напрями роботи закладу загальної середньої освіти, режим роботи та матеріальна база; кадровий склад педагогічного колективу й контингент учнів; особливості організації навчально-виховного процесу; напрями та форми позаурочної роботи (наявність органів учнівського самоврядування, осередків дитячих і юнацьких громадських організацій, гуртків, секцій, творчих колективів тощо).

Зразок оформлення

Із бесіди з членами адміністрації школи, ознайомлення з матеріалами сайту закладу загальної середньої освіти було з'ясовано таке:

1) Коротка історія закладу освіти і його сучасний стан

2) Характеристика педагогічного й учнівського колективів закладу освіти (кадровий склад, контингент учнів, особливості мікрорайону)

---

3) Матеріальна база

---

4) Особливості організації навчально-виховного процесу _____

---

5) Напрями і форми позаурочної роботи

VI. Знайомство з класом

Зразок оформлення

Із бесіди з класним керівником _____ класу, ознайомлення з його планом виховної роботи було з'ясовано таке:

1) Характеристика класного колективу (контингент учнів, рівень успішності, дисципліна, згуртованість колективу, традиції, коло інтересів) _____

---

2) Основні актуальні напрями виховної роботи з цим класним колективом

---

3) Проблеми у виховній роботі з класом

---

4) Особливості роботи з батьками

VII. Щоденні записи за результатами спостереження практики

Додаток 3

ТИТУЛЬНИЙ АРКУШ ЗАЛІКОВОГО ВИХОВНОГО ЗАХОДУ (ЗРАЗОК)

«ПОГОДЖЕНО»

Методист з педагогіки

(Підпис)	(ПБ)
Класний керівник	

(Підпис)	(ПБ)
----------	------

Додаток 4

СХЕМА ПІДГОТОВКИ ТА СЦЕНАРІЙ ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

**Методична розробка залікового виховного заходу
для учнів 7-А класу**

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу
факультету іноземної філології

**Іванової Ірини Володимирівни, яка проходила педагогічну практику в
Харківській гімназії № 46 імені М. В. Ломоносова
Харківської міської ради Харківської області**

1. Тема виховного заходу
2. Форма виховного заходу (бесіда, лекція, усний журнал, заочна подорож, екскурсія тощо)
3. Мета
4. Завдання
5. Клас, вік дітей

6. Дата і час проведення
7. Місце проведення
8. Обладнання та оформлення (ТЗН, наочні та аудіо засоби, матеріали та устаткування)
9. Використана література
10. Запрошені
11. Текст:

Розділ I. Методика підготовки виховного заходу. Надається опис роботи студента-практиканта з підготовки заходу: вибір теми, залучення учнів до участі в ньому, розподіл завдань тощо. Вказуються конкретні завдання та прізвища їх виконавців.

Розділ II. Методика проведення виховного заходу: 1. План виховного заходу. 2. Сценарій проведення заходу.

Вступна частина – визначення мети і актуальності обраної теми, мотивація виховного заходу.

Основна частина – викладання основного матеріалу. Матеріал викладається у хронологічній послідовності, у повному обсязі, докладно, детально, з переліченням усіх етапів і заходів.

Заклучна частина – підведення підсумків виховного заходу.

Додаток 5

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ПРОТОКОЛУ ОБГОВОРЕННЯ ЗАЛІКОВОГО ВИХОВНОГО ЗАХОДУ

Протокол

обговорення залікового виховного заходу,
проведеного студентом-практикантом IV курсу факультету іноземної філології
ХНПУ імені Г.С. Сковороди Сидоровим Володимиром Вікторовичем
у 7-А класі Харківської гімназії № 46 імені М. В. Ломоносова
Харківської міської ради Харківської області

02.02.2019 р.

м. Харків

Голова зборів – Кошелєв М.В.

Секретар зборів – Рузайкіна О.Д.

Присутні: методист з педагогіки М.В. Кошелєв, класний керівник 7-А класу Т.В. Вінченко, студенти-практиканти А.С. Іванов, О.В. Земна, О.Д. Рузайкіна, В.В. Сидоров

Порядок денний:

1. Самоаналіз та аналіз залікового виховного заходу на тему «Як бути щасливим?», проведеного в 7-А класі студентом-практикантом В.В. Сидоровим.

2. Оцінювання проведеного студентом-практикантом В.В. Сидоровим виховного заходу.

I. СЛУХАЛИ: Сидоров В.В. – зробив самоаналіз проведеного виховного заходу...

II. ВИСТУПИЛИ: Іванов А.С. – студент-практикант відмітив .....

Вінченко Т.В. – класний керівник зазначила, що ...

III. УХВАЛИЛИ: Оцінити виховний захід студента-практиканта В.В. Сидорова на _____ балів.

Голова зборів
Секретар зборів

М.В. Кошелєв
О.Д. Рузайкіна

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША ЗВІТНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Факультет іноземної філології

ЗВІТНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

здобувача вищої освіти першого (бакалаврського) рівня IV курсу
галузі знань *(указати галузь знань)*
спеціальності *(указати свою спеціальність)*
Іванової Ірини Володимирівни, яка проходила педагогічну практику
в Харківській гімназії № 46 імені М.В. Ломоносова
Харківської міської ради Харківської області
в період з 14 січня по 16 лютого 2019 р.

Оцінка:
кількість балів

_____

(цифрами і словами)

Методист з англійської мови

_____

_____

(підпис)
(прізвище та ініціали)

Оцінка:
кількість балів

_____

(цифрами і словами)

Методист з педагогіки

_____

_____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Оцінка:
кількість балів

_____

(цифрами і словами)

Методист з німецької мови

_____

_____

(підпис)
(прізвище та ініціали)

Загальна оцінка за педагогічну практику:

кількість балів

_____

(цифрами і словами)

Керівник практики від факультету

_____

_____

(підпис)
(прізвище та ініціали)

МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

**Методичні рекомендації до проведення педагогічної
практики для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня 3 та 4 року навчання**

Авторський колектив: Балацинова А. Д., Башкір О. І., Васильєва С. О.,
Гуріна В. О., Дейниченко Г. В., Зеленська Л. Д., Золотухіна С. Т.,
Кабанська Г. А., Калашнікова Л. М., Кін О. М., Лазарева О. М., Пісоцька М. Е.,
Попова О. В., Рибалко Л. С., Рогова Т. В., Собченко Т. М., Твердохліб Т. С.,
Ткачова Н. О., Трубавіна І. М., Цапко А. М.

редактор С. Т. Золотухіна

відповідальний за випуск Рибалко Л.С.

коректор Гуріна В.О.

Підписано до друку 12.05.2019

Папір офсетний. Гарнітура times new roman

Формат видання 60x84/16. Ум. друк. арк. 2,56 Тираж 300 прим.

Видавець ТОВ «ПЛАНЕТА-ПРІНТ»
вул. Багалія, 16, м. Харків, 61002,
свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4568 від 17.06.2013.

Виготовлювач ФЛ-П Черняк Л. О.
61002, м. Харків, вул. Багалія, 16
Свідоцтво № 2480000000079553, від 16.05.2007 р.